

Psykiske arbejdsskader

- Samspillet mellem arbejdsskadebegrebet og det forsikringsretlige ulykkesbegreb

Psychological work-related injuries

- The interaction between the concept of work-related injury and the concept of accident covered by the insurance contract

af STEPHANIE MARIE AGGER GREVSEN

Afhandlingen har som formål at klarlægge og analysere i hvilket omfang, psykiske arbejdsskader er omfattet af henholdsvis arbejdsskadebegrebet, jf. ASL §§ 5-7 og det forsikringsretlige ulykkesbegreb. Dette sker ved en behandling af de to begrebers betingelser.

I forhold til arbejdsskadebegrebet fastslås det, at det er nemmere at få anerkendt en psykisk skade som en arbejdsulykke, jf. ASL § 6 end som en erhvervssygdom, jf. § 7. Særligt tidspunktet for symptomernes indtræden er afgørende for, om skaden behandles efter ASL § 6 eller § 7. Diagnosen PTSD er nu på erhvervssygdomsfortegnelsen, hvilket giver den tilskadekomne en bevismæssig fordel i disse tilfælde.

Det forsikringsretlige ulykkesbegreb behandles ud fra de to mest sædvanlige ulykkesdefinitioner. Det fastslås, at den nye definition omfatter flere psykiske skader end den gamle definition. Endvidere behandles og analyseres rækkevidden af den forsikringsretlige ansvarsfraskrivelsesklausul om psykiske følger. Det fastslås, at bestemmelsen må fortolkes til den sikredes fordel.

Slutteligt søger afhandlingen at klarlægge samspillet mellem de to områder, herunder særligt de væsentligste forskelle. Overordnet set omfatter arbejdsskadebegrebet flere psykiske skader end det forsikringsretlige ulykkesbegreb. Dette skyldes bl.a. at arbejdsskadebegrebet omfatter erhvervssygdomme. Det arbejdsskaderetlige ulykkesbegreb omfatter dog også flere psykiske skader end det forsikringsretlige ulykkesbegreb, hvilket bl.a. skyldes, at ASL § 6 omfatter påvirkninger af op til 5 dages varighed og, at der forsikringsretligt lægges vægt på, om den sikrede har været i centrum for begivenhederne.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledning	3
2. Arbejdsskadebegrebet, jf. ASL §§ 5-7	5
2.1. Arbejdsskadebegrebets udvikling	5
2.2. Ulykkesbegrebet, jf. ASL § 6, stk. 1	6
2.2.1. Indledende	6
2.2.2. »Personskade«	7
2.2.3. »Forårsaget af en hændelse eller en påvirkning«	7
2.2.3.1. Trusler og vold	9
2.2.3.1.1. Indledende	9
2.2.3.1.2. Trusler	9
2.2.3.1.3. Vold	11
2.2.3.2. Vidnesituationer	12
2.2.3.3. Chikane og uretmæssige anklager	13
2.2.3.4. Momentet om tilskadekomnes beredskab	15
2.2.4. »Pludseligt eller inden for 5 dage«	16
2.3. Erhvervssygdomsbegrebet, jf. ASL § 7	17
2.3.1. Indledende	17
2.3.2. Sygdomme på erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. ASL § 7, stk. 1, nr. 1	18
2.3.3. Sygdomme uden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. ASL § 7, stk. 1, nr. 2	20
2.3.3.1. ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 1. led	20
2.3.3.2. ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led	20
2.3.4. Forskning i sammenhængen mellem forskellige belastninger og bestemte psykiske sygdomme	21
2.3.4.1. Indledning	21
2.3.4.2. Sammenhængen mellem stresspåvirkninger og depression	21
2.3.4.3. Sammenhængen mellem stresspåvirkninger og andre psykiske sygdomme	22
2.3.4.4. Sammenhængen mellem mobning og chikane og udviklingen af en psykisk sygdom	22
2.4. Delkonklusion	23
3. Det forsikringsretlige ulykkesbegreb	24
3.1. Den gamle ulykkesdefinition	24
3.2. Den nye ulykkesdefinition	26
3.2.1. Indledende	26
3.2.2. »Pludselig«	27
3.2.3. »Hændelse«	28
3.2.4. »Som forårsager«	29
3.2.5. »Personskade«	31
3.2.6. Ansvarsfraskrivelser for psykiske følger	33
3.2.6.1. Indledende	33
3.2.6.2. Fortolkning af ansvarsfraskrivelsesklausulen	34
3.2.6.3. Alternativer til ansvarsfraskrivelsesklausulen	37
3.2.7. Bevisbyrden	38
3.3. Delkonklusion	38
4. Samspelet mellem arbejdsskadebegrebet og det forsikringsretlige ulykkesbegreb	39
4.1. Indledende	39

4.2.	Psykiske skader anerkendt som erhvervssygdomme.....	39
4.2.1.	Supplement til ulykkesforsikringen – erhvervsevnetabsforsikringen	42
4.3.	Ulykkesbegrebet efter ASL	44
4.4.	Det forsikringsretlige centrumbegreb	44
4.5.	Tidspunktet for skadens indtræden	47
5.	Konklusion	47
6.	Litteraturliste	49
6.1.	Litteratur	49
6.2.	Retskilder	51
6.3.	Øvrige forkortelser	52
6.4.	Domsregister.....	52
6.4.1.	Ugeskrift for Retsvæsen.....	52
6.4.2.	Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling.....	53
6.4.3.	Udtrykte kendelser	53
6.4.4.	Afgørelser fra Ankenævnet for Forsikring.....	53
6.4.5.	Afgørelser fra Ankestyrelsen	53
6.4.6.	Links	54

1. Indledning

En person, som har pådraget sig en arbejdsskade, vil have forskellige muligheder for at søge erstatning og godtgørelse. Dette gælder både fysiske og psykiske skader, men særligt psykiske arbejdsskader er et emne, som er meget oppe i tiden. Særligt har det i medierne være fremhævet, at psykiske arbejdsskader ofte ikke bliver anerkendt.¹

En psykisk arbejdsskade kan være omfattet af arbejdsgiverens lovpligtige arbejdsskade-forsikring, som er reguleret i arbejdsskadesikringsloven (i det følgende ASL). Loven kræver ikke ansvarspådragende adfærd fra arbejdsgiveren. Derudover kan arbejdsgive- ren have handlet ansvarspådragende, hvilket giver mulighed for at få flere erstatnings- poster dækket, end tilfældet er efter ASL. En sidste mulighed er, at den tilskadekomne kan have tegnet en privat forsikring, som tillige dækker skaden. Heller ikke her er det en betingelse, at arbejdsgiveren har handlet ansvarspådragende.

Inspireret af den stigende debat om psykiske arbejdsskader vil omdrejningspunktet for denne afhandling være mulighederne for at få en selvstændig psykisk arbejdsskade anerkendt efter ASL, samt mulighederne for at få samme skade anerkendt af en privatteg- net heltidsulykkesforsikring, som også dækker ulykkestilfælde, som opstår ved den sik- redes arbejde eller ved de forhold, hvorunder det foregår.² Da skaden kan være dækket begge steder, kan det være svært for en tilskadekommen at forstå, hvis skaden kun bli- ver anerkendt det ene sted, hvilket gør problemstillingen særlig relevant. Anerkendes

¹ Bl.a. Santesson, Færre erstatninger til psykiske arbejdsskader, Djøfbladet, 17. maj 2013

² Jønsson & Kjærgaard s. 36

skaden derimod begge steder, kan erstatningen fra den sikredes forsikringsselskab kumuleres med dækningen efter ASL.³

Efter ASL er det et krav, at der er tale om en arbejdsskade, som er nærmere defineret i ASL §§ 5-7. Efter ulykkesforsikringen er det afgørende, om der er tale om et ulykkestilfælde sådant, som det er defineret i den konkrete aftale. Begge begreber hviler på objektive betingelser, og det er derfor særlig relevant at sætte de to områder op over for hinanden.

Afhandlingens hovedformål er at klarlægge, systematisere og analysere den tilskadekomnes retsstilling i tilfælde, hvor denne får en psykisk arbejdsskade. Dette sker med udgangspunkt i arbejdsskadebegrebet, jf. ASL §§ 5-7, herunder særligt ulykkesbegrebet i ASL § 6, stk. 1, samt det forsikringsretlige ulykkesbegreb som dette er fastlagt i forsikringsaftalen. Der tages udgangspunkt i de to mest sædvanlige ulykkesdefinitioner. I forhold til den gamle definition behandles alene de betingelser, som er særligt relevante for psykiske skader. Fokus vil i stedet være på den nye ulykkesdefinition, som i dag er markedsdominerende. I tilknytning hertil vil den sædvanlige ansvarsfraskrivelsesklausul for psykiske følger behandles.

Endvidere er det afhandlingens formål at sammenholde de to begreber for herved at kunne klarlægge, hvorvidt de to vurderinger påvirker hinanden og, hvilke forskelle og ligheder de to begreber indeholder.

Da afhandlingens hovedformål er at klarlægge, systematisere og analysere den tilskadekomnes retsstilling, anvendes den retsdogmatiske metode.⁴

Afhandlingen består af tre overordnede afsnit. Afsnit 2 som vedrører arbejdsskadebegrebet, afsnit 3 som vedrører det forsikringsretlige ulykkesbegreb, og afsnit 4 som vedrører spillet mellem de to områder. Afhandlingen er søgt struktureret således, at de to første hovedafsnit er opdelt i de enkelte betingelser, som er fastsat i arbejdsskadebegrebet og i de to væsentligste forsikringsretlige ulykkesdefinitioner. Det sidste afsnit sammenholder og analyserer de væsentligste forskelle mellem de to områder.

Den arbejdsskaderetlige del af afhandlingen vil blive beskrevet og analyseret ud fra reglernes ordlyd, motiver, teori og praksis. Da psykiske skader ikke har været genstand for nogen dybere behandling, hverken i teorien eller hos domstolene, vil afsnittet primært basere sig på administrativ praksis, og den teori som foreligger om fysiske skader, i det omfang det er muligt at overføre og anvende den på psykiske skader.

Den forsikringsretlige del bliver behandlet med udgangspunkt i de mest sædvanlige forsikringsbetingelser, teori og praksis. For så vidt angår den nye ulykkesdefinition vil behandlingen, som følge af manglende teori og domstolspraksis, primært tage udgangspunkt i praksis fra Ankenævnet for Forsikring. Den teori som gælder for fysiske skader vil blive overført på psykiske skader, i det omfang det er muligt.

---

³ Dette skyldes, at ulykkesforsikringens udbetaling af varigt mén er at betragte som en summaforsikring, jf. Jønsson & Kjærgaard s. 1039

⁴ Evald og Schaumburg-Müller, s. 210 ff.

Samspelet vil basere sig på en analyse af de forudgående afsnit med fokus på de væsentligste problemstillinger. For fuldstændighedens skyld vil muligheden for at få en psykisk skade anerkendt af en erhvervsevnetabsforsikring blive behandlet. I den forbindelse vil alene de mest relevante problemstillinger blive fremhævet.

Afhandlingen behandler alene selvstændige psykiske skader, hvilket vil sige skader, hvor der ikke også sker fysisk skade. Baggrunden herfor er, at det er sværest at få anerkendt psykiske skader, som står alene,⁵ hvilket gør det særlig relevant at undersøge nærmere, hvad der skal til. Psykiske skader i tilknytning til fysiske skader vil kun blive sporadisk omtalt, hvor det er relevant.

Af hensyn til afhandlingens omfang vil der blive lagt til grund, at den tilskadekomne er omfattet af den sikrede personkreds, henholdsvis i ASL og i den private ulykkesforsikring. Det vil endvidere blive lagt til grund, at skaden er opstået som følge af arbejdet eller de forhold, det er foregået under, denne del af ASL § 5 vil således ikke blive behandlet.

Uden for afhandlingen holdes endvidere den tilskadekomnes mulighed for at gøre et krav gældende mod en ansvarlig arbejdsgiver.

Spørgsmålet om, hvad den tilskadekomne/sikrede kan få dækket og udmålingen heraf behandles heller ikke.

2. Arbejdsskadebegrebet, jf. ASL §§ 5-7

2.1. Arbejdsskadebegrebets udvikling

Ved lov nr. 422 af 10. juni 2003 gennemførtes en reform af ASL, og i denne forbindelse skete der en ændring af arbejdsskadebegrebet.⁶

Arbejdsskadebegrebet var før reformen tilknyttet den forsikringsretlige definition på et ulykkestilfælde. Grunden hertil var, at begrebet ulykkestilfælde på dette tidspunkt ikke var defineret i ASL. I praksis blev et ulykkestilfælde således defineret i overensstemmelse med den traditionelle forsikringsretlige definition af begrebet,⁷ hvilket vil sige som en viljesuafhængig, pludselig, udefra kommende indvirkning, som medfører påviselig legemsbeskadigelse.⁸

Arbejdsskadebegrebets tilknytning til den forsikringsretlige ulykkesdefinition, gav særlige problemer i forbindelse med muskel- og ledskader samt løfteskader,⁹ men også i forhold til psykiske arbejdsskader gav tilknytningen problemer. Dette skyldtes, at når der skulle tages stilling til, om der var en påvirkning, som var egnet til at fremkalde en pludseligt opstået skade, indgik det i vurderingen, om der var en vis afvigelse i situatio-

---

⁵ U 2004 B s. 28 og Kielberg s. 258

⁶ Kielberg s. 25

⁷ Betænkning nr. 1402 s. 39 f.

⁸ Jønsson & Kjærgaard s. 1042

⁹ Von Eyben og Isager s. 379

nen, som den tilskadekomne kunne forvente.¹⁰ Det forhold, at hændelsen var sædvanlig eller forventelig, gjorde den i almindelighed mindre belastende.¹¹ Forventelighedsbegrebet gjorde vurderingen vanskelig og medførte, at afgørelsen kunne være svær at forstå for den tilskadekomne.¹²

Formålet med reformen var navnlig at udvide og forenkle arbejdsskadebegrebet, og i den forbindelse blev der gjort op med det forsikringsretlige ulykkesbegreb. Det betød, at arbejdsskadebegrebet blev frigjort fra nogle af de betingelser, som traditionelt var tilknyttet kravet om, at der skulle foreligge et ulykkestilfælde.¹³ Frigørelsen fra den forsikringsretlige fortolkning skulle gøre det muligt at dække alle skader, hvor der var sammenhæng mellem påvirkninger på arbejdet og skaden. En sag skulle således ikke længe kunne afvises ud fra forventelighedskriteriet.¹⁴

Parallelt med udviklingen af ulykkesbegrebet inden for ASL, skete der også en udvikling inden for den private ulykkesforsikring, hvor den traditionelle ulykkesdefinition også blev udvidet og forenklet. Ulykkesbegrebet i ASL kom ved udvidelsen til at svare til den igangværende udvikling på det forsikringsretlige område.¹⁵

Også den del af arbejdsskadebegrebet, som vedrører erhvervssygdomme blev ændret ved reformen. Erhvervssygdomme i ASL § 7 er opdelt i 2 grupper og skelner mellem sygdomme, som er opført på en særlig fortegnelse over sygdomme, og sygdomme som ikke er opført på fortegnelsen. Ved reformen blev betingelserne for, at sygdomme kan optages på fortegnelsen ændret. Før reformen var der et krav om »medicinsk og teknisk erfaring«, men efter reformen alene et krav om »medicinsk dokumentation«. Ændringerne har medført, at der ikke længere er et krav om »fuldt videnskabeligt bevis«.¹⁶ Formålet var at udvide de gældende regler ved at lempe kravet til bevis for årsagssammenhængen mellem påvirkninger og sygdom.¹⁷

Ved det gældende arbejdsskadebegreb forstår man, jf. ASL § 5: *ulykke, jf. § 6, og erhvervssygdom, jf. § 7, der er en følge af arbejdet eller de forhold, det er foregået under, jf. dog § 10 a.*

2.2. Ulykkesbegrebet, jf. ASL § 6, stk. 1

2.2.1. Indledende

En ulykke i ASL § 6, stk. 1 er defineret som *en personskade, som er forårsaget af en hændelse eller en påvirkning, der sker pludseligt eller inden for 5 dage.*

---

¹⁰ Betænkning nr. 1402 s. 72

¹¹ Vejledning 2000-11-30 nr. 75 s. 1

¹² Betænkning 1402 s. 12 f.

¹³ Von Eyben og Isager s. 375 f.

¹⁴ FT 2002-2003 tillæg A s. 6602

¹⁵ Ibid. s. 6598

¹⁶ Ibid. s. 6616

¹⁷ FT 2002-2003 tillæg A s. 6615 f.

For at der er tale om en ulykke, er det således en betingelse, at den tilskadekomne dokumenterer:¹⁸

- a) en personskade,
- b) som er forårsaget af en hændelse eller en påvirkning,
- c) der sker pludseligt eller inden for 5 dage.

I det følgende vil de enkelte betingelser i ulykkesbegrebet blive nærmere behandlet.

2.2.2. »Personskade«

Ved begrebet personskade i ASL § 6, forstås såvel fysisk som psykisk skade. Der stilles ikke efter bestemmelsen noget krav om, at hændelsen skal have medført en varig psykisk skade. Det følger af forarbejderne til ASL § 6, at forbigående smerte og psykiske symptomer opfylder lovens personskadebegreb.¹⁹ Der er mulighed for at få anerkendt psykiske skader som fx chok, krisereaktioner, belastnings-reaktioner mv.²⁰

2.2.3. »Forårsaget af en hændelse eller en påvirkning«

Ifølge ASL § 6, stk. 1 skal personskaden være forårsaget af en hændelse eller en påvirkning. Heri ligger der en betingelse om, at der skal være årsagssammenhæng mellem hændelsen/påvirkningen og den indtrådte skade.

I vurderingen af årsagssammenhæng lægges der blandt andet vægt på om påvirkningen kan siges at være egnet til at forårsage skaden. Hvis sammenhængen giver anledning til tvivl indgår lægelig sagkundskab.²¹

En påvirkning kan anses for at være årsag til en skade, når der er biologisk naturlig og logisk forklaring på, at skaden opstod som følge af en hændelse/påvirkning på arbejdet. I vurderingen kan der også tages hensyn til, om hændelsen/påvirkningen har haft en karakter og et omfang, der gør det sandsynligt, at skaden er opstået som følge heraf.²²

For psykiske skader betyder det, at skaden generelt anerkendes, hvis hændelsen eller påvirkningen er egnet til at fremkalde en skade, fx ved en truende situation. Det afgørende er, at det sandsynliggøres, at der er en årsagssammenhæng mellem den psykiske påvirkning og den psykiske skade.²³ Det er derfor ikke tilstrækkeligt, at hændelsen/påvirkningen har været ubehagelig, eller at der er en tidsmæssig sammenhæng mellem hændelsen/påvirkningen. Hændelsen/påvirkningen må have en vis karakter og omfang.²⁴

---

¹⁸ Kielberg s. 220

¹⁹ FT 2002-2003 tillæg A s. 6614. Anerkendelse er dog ikke ensbetydende med, at den tilskadekomne er berettiget til erstatning eller godtgørelse, jf. ASL §§ 17 og 18

²⁰ Fx PA 125-10 og 126-10

²¹ FT 2002-2003 tillæg A s. 6614

²² Ibid s. 6614

²³ Kielberg s. 223

²⁴ FT 2002-2003 tillæg A s. 6615

I vurderingen af årsagssammenhæng ved psykiske skader indgår det, om der har været fare for menneskeliv, om den tilskadekomne blev udsat for vold, og om den tilskadekomne blev udsat for trusler.²⁵

Beviskravet afhænger af hændelsen/påvirkningens art og omfang, lidelsens karakter herunder, om lidelsen er kendt for at kunne opstå uden ydre påvirkning eller spontant.²⁶ Hvis der ikke er en biologisk og logisk forklaring på, at en given psykisk skade er opstået som følge af en ulykke, kan det skyldes, at den psykiske skade er opstået som følge af en særlig disposition hos den tilskadekomne,²⁷ jf. fx PA 127-10, hvor Ankestyrelsen tilkendegav, at den psykiske tilstand kunne skyldes en disposition hos den tilskadekomne og bl.a. henviste til kriser i forbindelse med en dødsulykke på en anden arbejdsplads samt til ægtefællens arbejdsulykke.

Når det skal vurderes om hændelsen er egnet til at forårsage skaden, er myndighederne ikke bundet af den diagnose, som er stillet af den tilskadekomnes læge. Det betyder, at myndighederne ikke kan undlade at forholde sig til den skade og de gener, som er anmeldt. Dette kom til udtryk i U 2009.2022 V, hvor Ankestyrelsen gjorde gældende, at slag i ansigtet af et 9-årig barn ikke var egnet til at give en posttraumatisk belastningsreaktion (i det følgende PTSD), som var den diagnose, som tilskadekomnes læge havde stillet. Den tilskadekomne havde dog ikke gjort gældende, at hun led af PTSD. Ankestyrelsens lægekonsulent oplyste, at et knytnæveslag i ansigtet kunne give anledning til umiddelbare og psykiske gener. Landsretten fandt på denne baggrund, og de i øvrigt foreliggende oplysninger, herunder forarbejderne til ASL § 6 om psykiske symptomer, at Ankestyrelsen ikke havde grundlag for at træffe afgørelse om, at enhver form for psykisk følge ikke var omfattet af ulykken. Landsretten fandt det på baggrund af de lægelige oplysninger og den tilskadekomnes forklaring, sandsynliggjort, at hun havde været udsat for en i hvert fald forbigående, psykisk tilskadekomst. Som sagen illustrerer, sammenholdes hændelsen med den konkrete psykiske skade, hvilket viser, at skaden/diagnosen har betydning for vurderingen af hændelsens egnethed.

En gennemgang af praksis viser, at psykiske arbejdsulykker kan skyldes mange forskellige typer af hændelser/påvirkninger. De tilfælde som oftest giver anledning til sager er, hvor en person under sit arbejde:

- har været udsat for vold eller trusler om vold
- har været vidne til voldsomme begivenheder
- har været udsat for chikane eller uretmæssige anklager

Foruden de ovennævnte tilfælde kan nævnes situationer, hvor en person utilsigtet har påført andre alvorlig skade, i disse tilfælde er det afgørende for at opnå anerkendelse, om den psykisk tilskadekomne direkte har forårsaget skaden. En anden situation er, hvor tilskadekomne selv har været i overhængende fare for at blive skadet, og som følge heraf får en psykisk skade. Her er det afgørende, om begivenheden indebar en alvorlig risiko for den tilskadekomnes liv og helbred.²⁸

---

²⁵ Ulykkesvejledningen s. 37

²⁶ Kielberg s. 234

²⁷ FT 2002-2003 tillæg A s. 6614

²⁸ Kielberg s. 257 ff.

Ovennævnte tre punkter vil være udgangspunkt for nedenstående behandling, hvor der vil blive foretaget en systematisk behandling af de mest sædvanlige hændelser/påvirkninger. Behandlingen skal klarlægge hvilke momenter, der indgår i vurderingen af den konkrete hændelses egnethed.

2.2.3.1. Trusler og vold

2.2.3.1.1. Indledende

En gennemgang af praksis både på det arbejdsskaderetlige og det forsikringsretlige område viser, at psykiske arbejdsskader ofte opstår som følge af vold eller trusler om vold.²⁹ Det drejer sig om ansatte, som i deres arbejde er i kontakt med andre mennesker, særligt kassepersonale, lærere, pædagoger, medarbejdere på institutioner, politibetjente og socialrådgivere. Om en psykisk skade kan anerkendes som en ulykke, jf. ASL § 6, stk. 1, afhænger af voldens/truslens karakter, samt af hvori den tilskadekomnes arbejde består.³⁰

I praksis, om psykiske skader som følge af trusler, indgår følgende momenter i vurderingen af, om hændelsen er egnet til at forårsage skaden:

- om der er tale om en overfusning eller en trussel
- om den, der fremsætter truslen er kendt for at gøre alvor af sine trusler
- om der er tale om en indirekte eller direkte konfrontation
- om forløbet er kontrolleret eller kaotisk
- om der er opbakning fra kollegaer eller tilskadekomne er alene
- om tilskadekomne som fagperson har et beredskab i kraft af uddannelse eller erfaring, til at håndtere hændelsen/påvirkningen³¹

For sager, som alene vedrører vold, vil de 4 nederste momenter kunne indgå i vurderingen, da disse momenter er med til at afgøre konfliktsituationens alvor.³²

Andre momenter, som fremgår af en nu historisk principafgørelse U-9-07, er:

- den tidsmæssige udstrækning og
- om tilskadekomne og den, der udøver truslen, kendte hinanden før truslen

Disse momenter kan, selvom de ikke længere fremgår af Ankestyrelsens principafgørelse, stadig indgå i vurderingen, men kan ikke stå alene.³³

2.2.3.1.2. Trusler

Det første moment, som i praksis bliver tillagt vægt ved vurderingen af hændelsens egnethed til at forårsage psykisk skade er, om der alene er tale om en overfusning eller en

---

²⁹ Fra det forsikringsretlige område fx AK 65.925, AK 65.961 og AK 71.287

³⁰ Kielberg s. 258

³¹ Jf. PA 125-10, PA 126-10 og PA 127-10. Moment er behandlet i afsnit 2.2.3.4

³² Jf. PA 127-10 (i begrundelsen)

³³ Tillægsnotat til ulykkesvejledningen s. 3

trussel. Da en trussel er værre end en overfusning, anses trusler for at være mere egnede til at medføre en psykisk reaktion.

Trusler kan også have forskellig karakter. Trusler fremsat direkte over for den tilskadekomne anerkendes nemmere, end trusler fremsat indirekte over for den tilskadekomne, idet direkte trusler bliver anset for at være mere egnede til at udløse en psykisk skade. De mest interessante situationer, juridisk set, er derfor tilfælde, hvor der er tale om overfusninger og indirekte trusler. Grunden til dette er, at disse forhold som udgangspunkt taler imod en anerkendelse, og at der i disse situationer således kan være tale om grænsetilfælde, som illustrerer, hvor meget der skal til for, at den tilskadekomne kan få anerkendt sin skade.

Kielberg er af den opfattelse, at chok efter trusler kun kan anerkendes, hvis truslen har været af mere konkret karakter, og at verbale overfusninger derfor ikke kan danne grundlag for en anerkendelse.³⁴ I PA 125-10 anerkendte Ankestyrelsen dog en psykisk reaktion som følge af en verbal overfusning af en sagsbehandler. Der blev i sagen lagt vægt på, at borgeren havde et så truende kropssprog, at sikkerhedsvagten og chefen måtte lægge sig imellem og trække borgeren ud. Borgeren havde også tidligere været truende over for nogle af tilskadekomnes kollegaer. Ankestyrelsen fandt, at selvom der ikke direkte var blevet udtalt en trussel mod sagsbehandleren, havde hændelsen en sådan karakter, at sagsbehandleren med rette havde følt sig truet af borgerens adfærd. Hændelsen var derfor egnet til at udgøre en konkret trussel mod sagsbehandleren.³⁵ Afgørelsen fastslår hermed, at verbale overfusninger kan være tilstrækkeligt til anerkendelse af en psykisk arbejdsulykke i de situationer, hvor den, der overfuser, har et truende kropssprog, således at overfusningen på denne måde kommer til at indebære en fysisk trussel. Det moment, at der er tale om en overfusning, er således ikke i sig selv tilstrækkeligt til en afvisning, alle omstændighederne omkring hændelsen må tages i betragtning.

Ifølge Kielberg er det som udgangspunkt også et krav for anerkendelse, at tilskadekomne har været i direkte konfrontation.³⁶ Denne opfattelse er i overensstemmelse med PA 126-10, hvor Ankestyrelsen afviste at anerkende en psykisk reaktion, idet de ikke fandt, at hændelsen var egnet til at fremkalde en psykisk reaktion/chok. Der var i sagen tale om en sygeplejerske, som af en kollega fik at vide, at en psykiatrisk patient havde udtalt, at han ville slå tilskadekomne ihjel. Der blev i afgørelsen lagt vægt på, at der var tale om et kontrolleret forløb, hvor sygeplejersken ikke var alene. Herudover blev truslerne fremsat over for en kollega, uden at sygeplejersken var til stede. Derudover var patienten ved et senere arrangeret møde rolig og venlig. Der var således ikke direkte konfrontation imens patienten var urolig. Ankestyrelsen fremhævede særligt momentet om, at der ikke havde været tale om direkte konfrontation som et moment, der indgår i den skønsmæssige vurdering. I tilfælde hvor en tilskadekomne har været udsat for trusler, foretager Ankestyrelsen således en skønsmæssig vurdering af truslens karakter samt de omstændigheder, hvorunder den er afgivet.

---

³⁴ Kielberg s. 258

³⁵ Tillægsnotat til ulykkesvejledningen s. 4

³⁶ Kielberg s. 258

I PA 100-12 blev en psykisk belastningsreaktion dog anerkendt, selvom der ikke var tale om en direkte konfrontation, men om trusler fremsat indirekte over for den tilskadekomne. Der var tale om at en tilskadekomne, som var på barselsorlov, blev kontaktet af en kollega, der fortalte, at en anden fælles kollega var blevet dræbt af en klient. Hændelsen kunne ifølge Ankestyrelsen ikke selvstændigt medføre den anmeldte skade. Begrundelsen var, at der ikke var tale om en konkret trussel mod den tilskadekomne, at tilskadekomne ikke var på stedet, hvor hændelsen skete, og at det ikke var oplyst, at klienten var ude efter tilskadekomne. Der var alene tale om en telefonisk orientering fra en kollega om et drab på en anden kollega. Efterfølgende kontaktede politiet tilskadekomne og tilbød overvågning og kontaktmuligheder, fordi gerningsmanden havde udtalt den tilskadekomnes navn over for en anden anholdt, og fordi gerningsmanden var undvejet varetægtsfængslingen. Ankestyrelsen vurderede, at der efter politiets henvendelse var tale om en konkret trussel, som var rettet imod den tilskadekomne i kraft af hendes stilling. Begrundelsen var, at den tilskadekomne på dette tidspunkt havde en begrundet frygt for, at gerningsmanden ville opsøge hende. Den psykiske reaktion, efter kontakten med politiet, blev derfor anerkendt som en ulykke. Ankestyrelsen vurderede dog, at den psykiske reaktion efter henvendelsen fra kollegaen var en medvirkende årsag til den psykiske skade, men at hændelsen, hvor politiet kontaktede den tilskadekomne, var den udløsende faktor. Afgørelsen illustrerer, at det er muligt at få anerkendt en psykisk skade opstået efter trusler, uden der er direkte konfrontation. I den konkrete situation var der tale om en meget alvorlig trussel, idet tilskadekomnes kollega netop var blevet dræbt. Personen bag truslen kunne således formodes at ville gøre alvor af truslen. Truslens meget alvorlige karakter samt det forhold, at tilskadekomne kendte gerningsmanden, som var på fri fod og havde udtalt tilskadekomnes navn, var forhold, som således opvejede det moment, at truslen ikke var fremsat direkte over for den tilskadekomne. Sagen viser også, at orienteringen om den voldsomme begivenhed ikke i sig selv blev anset for at være egnet til at forårsage skaden.

Forskellen på PA 126-10, hvor den psykiske skade ikke blev anerkendt modsat PA 100-12, er, at der i sagen, som blev anerkendt, var tale om et forløb, som ikke var kontrolleret, idet gerningsmanden var undvejet fra en varetægtsfængsling. Herudover var gerningsmanden kendt for at kunne finde på at gøre alvor af sine trusler, da han netop forinden havde dræbt den tilskadekomnes kollega. På baggrund af dette kan det udledes, at trusler, som ikke er fremsat direkte over for den tilskadekomne, kan anerkendes, hvis der er tale om et ikke kontrolleret forløb, og hvor det må formodes, at der er en særlig risiko for, at personen bag truslen vil gøre alvor af den.

2.2.3.1.3. Vold

Psykiske arbejdsulykker, som følge af egentlig vold, vil altid kunne anerkendes modsat små skub, der ifølge Kielberg, ikke kan danne grundlag for en anerkendelse. Kielberg anfører i forbindelse med vold mod ansatte i socialforvaltningen, at hvis der har været tale om vold, selv i begrænset omfang, så anerkendes tilfældene.³⁷ På denne baggrund er det interessant at se nærmere på hvor denne grænse mellem vold og små skub går.

I PA 25-09 anerkendte Ankestyrelsen et blå mærke og en umiddelbar og forbigående psykisk reaktion som en arbejdsskade. Sagen drejede sig om en lærer, som var blevet overfuset og sparket på låret af en elev. I afgørelsen blev der lagt vægt på lægeerklæring-

---

³⁷ Kielberg s. 258

gen, hvor det fremgik, at tilskadekomne var meget psykisk påvirket efter hændelsen. Ankestyrelsen anerkendte hændelsen, som egnet til at medføre den psykiske reaktion. Afgørelsen må siges at kunne illustrere den nedre grænse for voldens karakter. Der er i sagen tale om mere end et lille skub, som ifølge Kielberg ikke er nok til at anerkende en psykisk skade uden, at volden dog kan siges at have en mere alvorlig karakter. Sagen er i overensstemmelse med opfattelsen om, at vold, selv i begrænset omfang, medfører en anerkendelse.

I PA 127-10 afviste Ankestyrelsen omvendt at anerkende en psykisk reaktion hos en pædagog. Begrundelsen var, at hændelsen, hvor en 4. klasses dreng ramte tilskadekomne med en stang i ansigtet og efterfølgende kastede en skraldespand efter hende, ikke var egnet til at fremkalde en psykisk reaktion. Der blev lagt vægt på, at der ikke var tale om et målrettet slag, men at drengen ramte pædagogen mere eller mindre tilfældigt med jernstangen, da hun gik ind i en konflikt mellem ham og en anden. Heller ikke den omstændighed, at der herefter blev kastet en skraldespand efter pædagogen, fandt Ankestyrelsen, havde en sådan karakter og et sådant omfang, at det var egnet til at medføre en psykisk reaktion. Ankestyrelsen fandt endvidere, at pædagogen kunne være disponeret for psykiske reaktioner grundet en dødsulykke og ægtefællens arbejdsulykke. I vurderingen indgik også, at pædagogen havde arbejdet med børn i ca. 5,5 år og på den baggrund havde et beredskab i forhold til at tackle situationen.

Af forskelle i de to sager kan fremhæves, at i sagen, som blev anerkendt, var der tale om både en overfusning og et spark rettet direkte mod tilskadekomne. I den afviste sag, var der tale om en udadreagerende adfærd, men ikke en adfærd som var personligt rettet mod den tilskadekomne, før eleven kastede med skraldespanden. Der blev heller ikke anmeldt nogen fysisk skade i den afviste sag. Herudover var der i sagen, som blev anerkendt tale om et spark, hvorimod der i den afviste sag var tale om, at tilskadekomne blev ramt af en skraldespand, hvilket må siges at være mere indirekte og evt. mindre egnet til at forårsage en psykisk reaktion end et spark. Endvidere var der i sagen, som blev anerkendt, tale om en elev fra 6. klasse, hvorimod der i den anden sag var tale om en elev fra 4. klasse.

Momentet om den tilskadekomnes beredskab, som blev fremhævet i den anerkendte sag, er et nyt moment. At momentet ikke blev fremhævet i 25-09 kan skyldes, at den tilskadekomne kun havde været ansat som folkeskolelærer i ca. 6 måneder, da ulykken indtraf, og at momentet derfor ikke i den konkrete situation kunne tale imod anerkendelse, men meget tyder på, at momentet er nyt, jf. nærmere afsnit 2.2.3.4. En sidste forskel i sagerne er, at der i den afviste sag var tale om, at den tilskadekomne kunne være disponeret for psykiske reaktioner. Som afgørelserne viser, er det ikke nødvendigt, at alle relevante momenter er til stede. Det er i hver enkelt sag en konkret vurdering.

2.2.3.2. Vidnesituationer

En person kan også under sit arbejde være vidne til voldsomme begivenheder og som følge heraf blive påført en psykisk skade. I disse situationer er den tilskadekomne ikke direkte involveret i hændelsen, hvilket naturligvis kan gøre det vanskeligere at få anerkendt en psykisk skade.

Ankestyrelsen anerkender psykiske skader hos personer, som har været vidne til en hændelse, som må anses for at være ekstraordinært psykisk belastende for vidnet. I vurderingen heraf indgår, om vidnet har en reel oplevelse af, at fejltrin kunne få fatale følger, ikke kun for vidnet selv, men også for andre personer. Vidnets handlinger skal således have haft betydning for situationens udvikling, og vidnet skal befinde sig fysisk tæt på hændelsen, så vidnet reelt føler sig som en del af situationen. Når disse betingelser er opfyldt, kan hændelsen anses for at være ekstraordinært psykisk belastende for vidnet i noget nær samme grad, som hvis vidnet havde været direkte involveret. Herudover skal den hændelse, som tilskadekomne er vidne til, opfylde de betingelser, som i øvrigt følger af praksis for anerkendelse af en psykisk skade som en ulykke efter ASL.³⁸ Det betyder bl.a., at hændelsen skal være egnet til at forårsage skaden.

De ovennævnte momenter stammer fra U 2006.15 V, hvor en bankassistent fra en dørbåbning overværede et væbnet røveri, og som følge heraf fik et psykisk traume. Myndighederne fandt ikke, at skaden var en arbejdsskade og henviste til, at den tilskadekomne ikke havde været direkte involveret, idet hun ikke var blevet direkte truet, og idet der ikke havde været betydelig risiko for, at hun ville komme til skade. Landsretten anerkendte derimod, at der var tale om en arbejdsskade og henviste til ovennævnte momenter.³⁹

Ankestyrelsen benytter i dag disse momenter, og ser således ikke længere på om den tilskadekomne har været direkte involveret. Et eksempel er U-10-07, hvor Ankestyrelsen anerkendte et chok og en stresstilstand som en arbejdsskade. Der var tale om, at en elev truede den tilskadekomnes kollega med en brødkniv mod halsen, mens tilskadekomne stod ca. 2 meter fra eleven. I afgørelsen blev der lagt vægt på, at tilskadekomne havde været udsat for en ekstraordinær psykisk belastende påvirkning. Tilskadekomne havde en oplevelse af, at et fejltrin fra hendes side kunne få fatale følger, ikke kun for hende selv, men i særdeleshed for hendes kollega og de andre elever. Ankestyrelsen vurderede oplevelsen til at have været belastende i samme grad, som hvis tilskadekomne selv var blevet truet. Derudover blev der lagt vægt på, at skadelidte befandt sig meget tæt på eleven, som holdte kniven.

Andre tilfælde af vidnesituationer, som er blevet anerkendt, er fx choktilstande, som følge af at have set andre komme alvorligt til skade, fx U-1-92 sag nr. 1 om en lokomotivassistent, som havde set sin leder blive klemt mellem to togvogne, hvorved lederens ben blev klemt af. Der blev lagt vægt på, hvordan tilskadekomne først ikke havde nogen mulighed for at hjælpe og efterfølgende måtte hjælpe den lemlæstede kollega.

Af tilfælde som viser den nedre grænse, kan nævnes PA 104-11, om en social- og sundhedshjælper, som fandt en død borger. Sagen er behandlet i afsnit 2.2.3.4.

2.2.3.3. Chikane og uretmæssige anklager

I praksis er der flere eksempler på personer, som under deres arbejde er blevet udsat for chikane eller uretmæssige anklager. Situationerne behandles her samlet, da de må siges

---

³⁸ Jf. U-10-07 i resuméet

³⁹ Afgørelsen vedrører det gamle ulykkesbegreb, men er stadig af betydning, da det nye begreb er en udvidelse, jf. FT 2002-2003 tillæg A s. 6602

at have en del fællestræk, idet der i begge tilfælde er tale om en adfærd, som er rettet mod den tilskadekomne, og herudover vil der som udgangspunkt ikke være nogen fare for fysisk skade.

Ifølge Kielberg anerkendes psykiske lidelser som følge af chikane normalt ikke,⁴⁰ og derfor er det interessant at se på, hvad der skal til for at få anerkendt en psykisk lidelse i disse situationer.

Et eksempel på, at der er sket anerkendelse er PA 26-09, hvor Ankestyrelsen anerkendte en krisereaktion som følge af, at tilskadekomne under en personaleweekend blev udsat for chikanøs adfærd, som var subjektiv krænkende og grænseoverskridende. Der var i det konkrete tilfælde tale om ansatte i en børnehave, som var på personaleweekend for at forbedre det psykiske arbejdsmiljø. Under personaleweekendens afholdelse tog den tilskadekomne spørgsmålet om vikardækning i forbindelse med hendes sygdom op til drøftelse. Efter en diskussion af dette var det både tilskadekomne og kollegaernes opfattelse, at diskussionen var afsluttet. Dagen efter tog supervisoren dog diskussionen op igen. Diskussionen fortsatte, selvom den tilskadekomne ikke ønskede dette. På et tidspunkt trak supervisoren, chefen og souschefen sig tilbage for at diskutere. Da chefen senere kom tilbage, blev der sagt noget, som både tilskadekomne og flere af kollegaerne opfattede, som om tilskadekomne ville blive afskediget. Ankestyrelsen fandt det tilstrækkeligt sandsynliggjort, at forløbet var så ekstraordinært psykisk belastende, at det var egnet til at medføre en psykisk skade i form af en umiddelbar psykisk reaktion. Det må her bemærkes, at Ankestyrelsen senere har udtalt, at der var tale om en voldsom chikanøs adfærd. Karakteren og styrken, af den chikane der finder sted, har derfor afgørende betydning. Den omstændighed, at der var andre til stede kan have været med til at gøre chikanen ekstraordinært belastende. I hvert fald kunne chikanen bekræftes af andre, og denne omstændighed må siges at have været til den tilskadekomnes fordel, idet det i sager af denne art ofte vil være svært at få fastlagt, hvad der er sket.

I PA 6-13, blev en tilskadekomnen uretmæssigt anklaget for seksuelt overgreb på et barn i en institution. Ankestyrelsen vurderede, at hændelsen var egnet til at medføre en akut belastningsreaktion. I vurderingen af årsagssammenhæng mellem påvirkningen og skaden fremhævede Ankestyrelsen, at man generelt vil blive psykisk påvirket af at blive anklaget for forbrydelser, som man ikke har været skyld i, men at den psykiske belastning afhænger af forbrydelsens alvorsgrad og de moralske følger heraf. Ankestyrelsen fastslog, at seksuelle overgreb mod børn er en alvorlig forbrydelse, som anses for moralsk forkastelig. Styrelsen fandt, at der var tale om en alvorlig anklage, som i vid udstrækning kunne have konsekvenser både personligt og erhvervmæssigt. Det blev anset for naturligt, at en sådan type uretmæssig anklage medførte en psykisk reaktion. Det blev fremhævet, at den tilskadekomne ikke kunne forsvare sig udover at bedyre sin uskyld og blev udelukket af fællesskabet, hvilket øgede den psykiske belastning. Af afgørelsen kan udledes, at ikke enhver uretmæssig anklage er egnet til at medføre en psykisk skade, man må i hver enkelt sag se på, hvilken type anklage der er tale om, og de moralske følger heraf. Det er dog ikke et krav, at der er tale om beskyldninger og anmeldelser om grovere krænkelse.⁴¹

---

⁴⁰ Kielberg s. 258

⁴¹ Notat om udvalgets praksis s. 9

2.2.3.4. Momentet om tilskadekomnes beredskab

Som anført i afsnit 2.2.3.1, har Ankestyrelsen siden 2010 inddraget et moment om den tilskadekomnes beredskab i deres vurdering af hændelsens egnethed til at forårsage skade. Momentet blev inddraget i PA 127-10 samt i PA 104-11.

Som det indledningsvist blev omtalt, blev der med reformen indført et nyt og udvidet ulykkesbegreb. Det følger af lovforarbejderne, at det udvidede ulykkesbegreb skulle sørge for, at der ikke kunne ske afvisninger af ulykker med den begrundelse, at en påvirkning var sædvanlig eller forventelig i den tilskadekomnes arbejde, når der var medicinsk sammenhæng mellem den arbejdsmæssige påvirkning og skaden.⁴² Som anført af Kristiansen, blev der i forarbejderne udtrykkeligt gjort op med forventelighedskriteriet.⁴³ Spørgsmålet er, om det nye moment om den tilskadekomnes beredskab ikke ligner forventelighedskravet, og derfor må siges at være i modstrid med forarbejderne.

PA 104-11 uddyber begrebet beredskab. I sagen afviste Ankestyrelsen (modsat Arbejds-skadestyrelsen) at anerkende en psykisk skade, da hændelsen, hvor en social- og sundhedshjælper fandt en 80-årig borger død, ikke blev anset for at være egnet til at fremkalde et psykisk chok eller en depressiv enkeltepisode. Ankestyrelsen lagde vægt på, at der var tale om en forholdsvis udramatisk hændelse med et roligt forløb og, at social- og sundhedshjælperen i kraft af sin uddannelse og erhvervserfaring (2,5 år) burde have et vist beredskab til at håndtere hændelsen. Det indgik, at social- og sundhedsassistenter er uddannet til at arbejde med ældre mennesker og, at de må antages at være forberedte på, at de kan finde en borger, som er afgang ved døden. I sagen fremhævede Ankestyrelsen nogle momenter, som spiller ind i sager om psykiske skader efter ikke-voldelige hændelser.

Momenterne er:

- om der er tale om en voldsom eller udramatisk hændelse
- om hændelsen er et naturligt led i den tilskadekomnes arbejde
- om der er tale om et kaotisk eller kontrolleret forløb
- om den tilskadekomne er nødt til at håndtere hændelsen alene, eller om der er mulighed for at tilkalde hjælp
- om den tilskadekomne, som fagperson, i kraft af uddannelse og erhvervserfaring må antages at have beredskab til at håndtere hændelsen

Det fremhæves endvidere, i forhold til fagpersoners beredskab, at den viden, uddannelse og erhvervserfaring, de har, gør dem i stand til at lægge en distance i forhold til optrappe situationer og konflikter.

Momentet om den tilskadekomnes beredskab går således ud på, at det i vurderingen skal tillægges betydning, om den tilskadekomne som fagperson må antages at have beredskab til at håndtere hændelsen. Momentet må siges at medføre en vurdering, som minder meget om den, myndighederne måtte foretage tidligere, når de vurderede, om påvirkningen var sædvanlig eller forventelig i den tilskadekomnes arbejde. Når der i vur-

---

⁴² FT 2002-03 tillæg A, s. 6603

⁴³ Kristiansen s. 442

deringen af tilskadekomnes beredskab indgår momenter som uddannelse og erhvervs erfaring, indgår også, efter min opfattelse indirekte, hvad der må siges at være forventeligt og sædvanligt for den konkrete person. Grunden er, at det må formodes, at uddannelse og erfaring giver personer beredskab til at håndtere forventelige og sædvanlige påvirkninger. I PA 104-11 fremhæves det også, at social – og sundhedshjælperen må være forberedt på, i kraft af sit arbejde med ældre mennesker, at finde en afdød borger. Når Ankestyrelsen bruger ordet »forberedt«, kan der argumenteres for, at det blot er en anden måde at sige på, at hændelsen er forventelig. I sagen inddrages det også, om hændelsen er et naturligt led i den tilskadekomnes arbejde. Det tyder således på, at man med det nye moment om beredskab kan afvise de samme tilfælde, som man kunne med forventelighedsbetragtningerne. Til illustration heraf kan det fremhæves, at der forud for reformen blev afvist et lignende tilfælde, hvor en hjemmehjælper havde fundet en klient død. Denne skade blev afvist med den begrundelse, at der ikke var tale om en usædvanlig situation, som gik ud over hvad der kunne påregnes i den tilskadekomnes erhverv.⁴⁴ Det fremgår da også af Arbejdsskadestyrelsens ulykkesvejledning, at kriteriet »beredskab«, som Ankestyrelsen inddrager, er nyt i forhold til tidligere praksis og lovens forudsætninger, idet forventelighedsbetragtningerne forsvandt med reformen af ASL.⁴⁵

Med Ankestyrelsens nye praksis kan der argumenteres for, at vi nu er tilbage ved et ulykkesbegreb, som minder om det, vi havde før reformen for så vidt angår psykiske skader. Ved at inddrage et moment som beredskab, kan det medføre, at praksis igen bliver ugennemskuelig og svær at forstå for den almindelige befolkning, idet begrebet igen fjerner sig den almindelige befolknings opfattelse af, hvad der er en arbejdsskade. Dette var netop baggrunden for at forlade forventelighedsbetragtninger ved reformen. Lovens forarbejder er kun fortolkningsmateriale og derfor ikke forpligtende for Ankestyrelsen,⁴⁶ men det kan diskuteres, om en fortolkning i strid med lovens forarbejder er hensigtsmæssig, særligt fordi forarbejderne er meget klare på dette punkt.

2.2.4. »Pludseligt eller inden for 5 dage«

Den sidste betingelse efter ASL § 6 er, at personskaden er forårsaget af en hændelse eller en påvirkning, der sker pludseligt eller inden for 5 dage. Bestemmelsen medfører en praktisk afgrænsning mellem arbejdsulykker og erhvervssygdomme, idet den fastslår en tidsmæssig grænse for den skadelige påvirknings udstrækning.⁴⁷ Psykiske reaktioner på længere tids arbejdsmæssige belastninger kan således ikke anerkendes efter ASL § 6, men eventuelt som en erhvervssygdom, jf. § 7.⁴⁸

Da behandlingen af sager om arbejdsulykker og erhvervssygdomme adskiller sig fra hinanden, er det vigtigt at fastslå, hvilket regelsæt en skade skal behandles efter. Baggrunden er, at det er sværere at få anerkendt en erhvervssygdom end en arbejdsulykke. Dette skyldes lovens udformning og det faktum, at der ved påvirkninger over en længere periode er en mindre sikker tidsmæssig sammenhæng mellem belastningen og skaden.⁴⁹ Ved ulykker skal der alene være tale om en relevant belastning.⁵⁰ Ved anerken-

⁴⁴ Afgørelsen er omtalt i Betænkning 1402 s. 73 samt Betænkning 1418 s. 87 f.

⁴⁵ Tillægsnotat til ulykkesvejledningen s. 2

⁴⁶ Evald s. 35

⁴⁷ FT 2002-2003 tillæg A s. 6615

⁴⁸ Kielberg s. 259 f.

⁴⁹ Nyt fra AS 2013 s. 5

delse af erhvervssygdomme stilles andre krav, idet der her er et krav om medicinsk dokumentation for, at den anmeldte type skade opstår som følge af den bestemte type arbejde, som er udført. Hvis ikke der er medicinsk dokumentation for sammenhængen mellem arbejde og skade, kan skaden ikke anerkendes under fortegnelsen, men eventuelt efter den har været forelagt Erhvervssygdomsudvalget, jf. ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led. Efter ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, er det dog et krav, at sygdommen anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art. Forskellen mellem en ulykke og en erhvervssygdom ligger derfor reelt i, at årsagsforholdet ved ulykker ofte kan fastsættes umiddelbart, hvilket vil sige uden lægelig viden⁵¹ og på almindeligt erfaringsgrundlag, mens det ved erhvervssygdomme kun kan fastlægges på grundlag af lægelig viden og erfaring.⁵²

I afgrænsningen mellem arbejdsulykker og erhvervssygdomme tillægges efterforløbet betydning idet efterfølgende påvirkninger, ifølge praksis kan være med til at udstrække påvirkningstiden til mere end 5 dage. Eksempler på efterforløb kunne være bortvisning, opsigelse, afhøringer, anholdelse, omtale i medierne, konfrontationer med lokalsamfundet o.l.⁵³

Af bestemmelsens ordlyd følger, at hændelsen/påvirkningen skal ske pludseligt eller inden for 5 dage. I praksis lægges der dog vægt på hvornår skaden viser sig.⁵⁴

Efter Arbejdsskadestyrelsens administrative praksis skal der, når episoderne kan opdeles, for at oprette en erhvervssygdomssag, være tale om mindst 3 belastende enkeltepisoder indenfor en relevant tidsperiode. Situationer, hvor der kan ske opdeling af episoderne er fx ved flere tilfælde af vold og trusler. Hvis der kun er tale om en eller to hændelser eller episoder, der tidsmæssigt ligger langt fra hinanden, bliver belastningen derimod behandlet i forhold til ulykkesbegrebet.⁵⁵

2.3. Erhvervssygdomsbegrebet, jf. ASL § 7

2.3.1. Indledende

Som nævnt i afsnit 2.1 er ASL § 7 om erhvervssygdomme inddelt i 2 grupper, sygdomme som er optegnet på erhvervssygdomsfortegnelsen, og sygdomme som ikke er på fortegnelsen.

ASL § 7, stk. 1, nr. 1 omfatter sygdomme, som er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen på grundlag af viden om arbejdsmæssig årsagssammenhæng. Det er en betingelse for at optage en lidelse på listen, at der er en medicinsk dokumentation for sammenhæng mellem påvirkning og lidelse. I forhold til sygdomme på fortegnelsen gælder der en bevislempelsesregel, jf. ASL 8, som bliver omtalt i afsnit 2.3.2.

---

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ FT 2002-2003 tillæg A s. 6614

⁵² Karnov, noten til § 5

⁵³ PA 6-13

⁵⁴ Afsnit 4.5

⁵⁵ Notat om udvalgets praksis s. 2 f.

Den anden gruppe omfatter sygdomme, som ikke er optaget på fortegnelsen, men som konkret vurderet er arbejdsbetingede, jf. ASL § 7, stk. 1, nr. 2. Beviskravet er strengt, og der kræves minimum overvejende sandsynlighed for en årsags-sammenhæng.⁵⁶

Den tidsmæssige udstrækning af påvirkningen vil ofte være afgørende for, om sagen bliver behandlet efter ASL § 6 eller ASL § 7. ASL § 7 indeholder dog ikke krav til den tidsmæssige udstrækning af påvirkningen, en sygdom kan derfor anerkendes som en erhvervssygdom efter fortegnelsen, selvom påvirkningen har varet mindre end 5 dage.⁵⁷

De belastningstyper, som kan medføre en psykisk erhvervssygdom efter ASL § 7, stk. 1, kan fx være vold, trusler, anklager, krigshandlinger, mobning, chikane, dødsfald og stresspåvirkninger. Der bliver i stort omfang lagt vægt på de samme momenter, som spiller ind i vurderingen af, om der er tale om en arbejdsulykke.⁵⁸

2.3.2. Sygdomme på erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. ASL § 7, stk. 1, nr. 1

ASL § 7, stk. 1, nr. 1 omfatter som nævnt sygdomme, som findes på fortegnelsen over erhvervssygdomme. Sygdommene på fortegnelsen er sygdomme om hvilke, man har lægevidenskabelig dokumentation for en årsagssammenhæng i forhold til bestemte påvirkninger.⁵⁹

Listen over erhvervssygdomme angiver udtømmende de sygdomme, der er omfattet, men listen revideres løbende i takt med ny viden på området.⁶⁰ Dette åbner op for, at flere psykiske lidelser med tiden kan blive optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen. PTSD er den eneste psykiske lidelse på fortegnelsen over erhvervssygdomme.

PTSD kom på erhvervssygdomsfortegnelsen i 2005. Sygdommen er både på den nye fortegnelse, som omfatter sygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, og den gamle fortegnelse, som omfatter sygdomme anmeldt før 1. januar 2005.⁶¹ Tidligere kunne anerkendelse kun ske efter reglen i § 7, stk. 1, nr. 2 (dengang § 10, stk. 1, nr. 2), idet der ikke var lægelig dokumentation for sammenhængen mellem en bestemt arbejdsbetinget belastning og udviklingen af en psykisk lidelse.⁶² Ændringen medførte, at praksis blev overført til fortegnelsen, hensigten var således ikke, at flere sager skulle anerkendes. Sagerne er i stedet blevet forenklet, så Arbejdsskadestyrelsen nu kan anerkende sagerne uden forinden at forelægge dem for Erhvervssygdomsudvalget.⁶³

Diagnosen PTSD indeholder krav til udsættelsen efter WHO's internationale sygdomsklassifikation. Det kræves, at tilskadekomne har været udsat for traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed, der skal have været af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Derudover skal symptomerne opstå inden

---

⁵⁶ Karnov, indledende note til § 7

⁵⁷ FT 2002-2003 tillæg A s. 6615

⁵⁸ Notat om udvalgets praksis s. 7 ff.

⁵⁹ Kielberg s. 392

⁶⁰ Kristiansen s. 444

⁶¹ Kielberg s. 388

⁶² Vejledning 2000-11-30 nr. 175 s. 3

⁶³ Haug & Schwarz s. 276

for seks måneder efter, at tilskadekomne har haft de traumatiske oplevelser.⁶⁴ Diagnosen PTSD kan kun stilles, hvis tilskadekomne opfylder de diagnostiske krav fuldt ud.⁶⁵

Fra 1. juli 2013 blev forsinket PTSD, som følge af en udredningsrapport,⁶⁶ omfattet af fortegnelsen, når symptomer på sygdommen opstår senest inden for 6 måneder, og sygdommen er fuldt til stede inden for få år.⁶⁷ At PTSD er optaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme, må siges at være et skridt i retningen af bedre muligheder for at få psykiske skader anerkendt.

PTSD er særligt relevant i forhold til fx soldater, men er ikke begrænset til sådanne hverv. Dette ses fx i PA 75-09, hvor tilskadekomne arbejdede som pedel og chauffør på et asylcenter. Han transporterede op mod 60 børn fra asylcentre over lange strækninger på motorvej. Der var ofte konflikter mellem børnene, hvilket kunne føre til håndgemæng, og tilskadekomne var oftest den eneste voksne i bussen. Ankestyrelsen lagde vægt på, at arbejdsvilkårene, som chauffør, havde medført helt ekstraordinære belastninger, og at det var tilstrækkeligt til, at betingelsen om traumatiske begivenheder eller situationer, som havde været af en exceptionel truende eller katastrofeagtig karakter, var opfyldt. Der blev lagt vægt på, at der var tale om et længerevarende og kontinuerligt forløb, hvor chaufføren jævnligt var blevet truet med bank, og at han i flere tilspidsede situationer havde ansvaret for mindreårige børn og unge, som var i livsfare. Derudover blev der lagt vægt på, at fejltrin fra hans side kunne få fatale følger, ikke kun for ham selv, men også for de andre i bussen. Ankestyrelsen lagde også vægt på, at chaufføren samtidigt havde skullet koncentrere sig om at køre bussen. De beskrevne symptomer var endvidere forenelige med diagnosen PTSD.

Er man, som tilskadekomnen, ramt af PTSD har man den fordel, at der er en stærk formodning for, at der er tale om en erhvervssygdom, jf. ASL § 8, stk. 1. PTSD kan således anerkendes administrativt ud fra en formodning om årsagssammenhæng, når kravene på fortegnelsen er opfyldt.⁶⁸ Bestemmelsen fastslår, at hvis sygdommen er optaget på fortegnelsen, gælder der en formodning for, at sygdommen er erhvervsbetinget, og arbejdstageren har derfor ret til erstatning efter loven, medmindre det anses for overvejende sandsynligt, at sygdommen skyldes andre forhold end de erhvervsmæssige. Den særlige bevisregel gælder dog kun sammenhængen mellem sygdommen og arbejdet og ikke for de øvrige betingelser for en anerkendelse af en erhvervssygdom. Dvs. at det skal godtgøres med de almindelige bevisregler, at tilskadekomne under sit arbejde har været udsat for en påvirkning, som kan medføre den aktuelle sygdom, og at sygdomsbilledet svarer til det sygdomsbillede, for hvilke der er godtgjort en årsagssammenhæng mellem påvirkning og sygdom.⁶⁹ Er sygdommen derimod ikke opført på fortegnelsen, skal sagen forelægges for erhvervssygdomsudvalget, hvor bevisbyrden påhviler den tilskadekomne.⁷⁰

---

⁶⁴ ASK 1

⁶⁵ PA 75-09

⁶⁶ ASK 2

⁶⁷ ASK 3

⁶⁸ Redegørelse til FT s. 28

⁶⁹ Kristiansen s. 444

⁷⁰ Redegørelse til FT s. 28

2.3.3. Sygdomme uden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. ASL § 7, stk. 1, nr. 2

2.3.3.1. ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 1. led

Er der tale om andre psykiske sygdomme end PTSD, er de ikke optaget i fortegnelsen over erhvervssygdomme, men kan eventuelt anerkendes efter ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 1. led. Det er efter første led en betingelse, at det godtgøres, at der foreligger lægevidenskabelig dokumentation for sammenhængen mellem sygdommen og de arbejdsmæssige påvirkninger, svarende til den dokumentation, som kræves til optagelse af en sygdom i fortegnelsen. Det skal således undersøges, om der er ny medicinsk dokumentation for sammenhængen.⁷¹ Er det ikke tilfældet, kan der evt. ske anerkendelse efter § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

2.3.3.2. ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led

Der vil i forhold til ASL § 7, stk. 1, nr. 2 blive taget udgangspunkt i Notat om Erhvervs-sygdomsudvalgets praksis, som er relevant i disse sager, idet Arbejdsskadestyrelsen skal forelægge sygdommen for udvalget, når de skønner, at der er mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes, jf. ASL § 7, stk. 3. Herudover vil Arbejdsskadestyrelsen benytte notatet for at styrke sagsbehandlingen.⁷²

En psykisk sygdom, som ikke er optaget i erhvervssygdomsfortegnelsen og hvis forekomst i forhold til de arbejdsmæssige påvirkninger, der ikke foreligger videnskabelig dokumentation for, kan evt. anerkendes efter ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led. Efter bestemmelsen er det et krav, at sygdommen anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Et eksempel fra praksis, på bestemmelsens anvendelse, er U-17-06, som indeholder 3 sager til belysning af kravene til anerkendelse af andre psykiske sygdomme end PTSD. Ankestyrelsen afviste at anerkende de psykiske skader i alle 3 sager. I sagen fremgår det, at Ankestyrelsen, i vurderingen vedrørende ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, lægger vægt på 3 forhold:

- Den arbejdsmæssige psykiske belastning skal efter en konkret vurdering være *ekstraordinær*
- Ved vurderingen af den psykiske diagnose, skal der være tale om en *psykisk tilstand eller sygdom* dvs. at symptomer af uspecifik og forbigående karakter ikke er nok⁷³
- Der skal være *klar årsagssammenhæng* mellem den ekstraordinære arbejdsmæssige psykiske belastning og den psykiske sygdom

Efter ASL § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led er det således et krav, at den tilskadekomne under sit arbejde har været udsat for særligt belastende og ekstraordinære arbejdsforhold, som i det konkrete tilfælde vurderes at medføre en særlig risiko i den pågældendes arbejde.⁷⁴ Arbejdsmæssig psykisk belastning i form af stort arbejdspres, underbemanding, om-

---

⁷¹ Jf. fx PA 66-12

⁷² ASK 4

⁷³ Modsat ASL § 6, jf. afsnit 2.2.2

⁷⁴ Kielberg s. 392 f.

strukturering, konflikter med leder eller kolleger, manglende opbakning fra ledelsen og uklare kompetencer, vil som udgangspunkt ikke være af en så ekstraordinær karakter, at der kan ske anerkendelse. Et eksempel er sag nr. 1 i U-17-06, hvor arbejdsmæssige belastninger i form af samarbejdsvanskeligheder, afslag på ferie og kritik, ikke fandtes at have været ekstraordinære. En sag, hvor Ankestyrelsen fandt, at forholdene på arbejdet var psykisk belastende er sag nr. 3 i U-17-06. Der var tale om en slagterilærling, som blev udsat for mobning, som bestod af øgenavne og trusler, der blev også kastet ben efter lærlingen, puttet tøris i hendes handsker, så hun brændte sig, og hun fik sine knive ødelagt. Et mindretal i Erhvervs sygdomsudvalget havde også fundet, at et sådant grovere tilfælde af personforfølgelse kunne medføre en psykisk sygdom. Ankestyrelsen fandt dog at tilskadekomnes psykiske symptomer, ud fra speciallægeerklæringen, var af forbigående karakter. Skaden blev således afvist. Som det også belyses i sagen, skal der foruden den ekstraordinære karakter også være tale om en psykisk tilstand. I modsætning til ASL § 6, stk. 1, er det således ikke tilstrækkeligt med symptomer af uspecifik og forbigående karakter.

Som den sidste betingelse skal der være en klar årsagssammenhæng mellem den ekstraordinære arbejdsmæssige psykiske belastning og den psykiske sygdom. Det er ifølge ordlyden et krav, at belastningen antages udelukkende eller i overvejende grad at være årsag til sygdommen. Vurderingen vil ofte være vanskelig, idet psykiske lidelser ofte kan have andre årsager end de arbejdsmæssige.⁷⁵ Vurderingen beror på en konkret og medicinsk sandsynlighedsvurdering i modsætning til § 7, stk. 1, nr. 2, 1. led, hvor der er et krav om medicinsk dokumentation for sammenhængen.⁷⁶ Styrelserne foretager en selvstændig vurdering ud fra sagens oplysninger, og er derfor ikke bundet af vurderinger i eksempelvis speciallægeerklæringer.⁷⁷

2.3.4. Forskning i sammenhængen mellem forskellige belastninger og bestemte psykiske sygdomme

2.3.4.1. Indledning

For at psykiske arbejdsskader kan anerkendes i højere omfang efter ASL § 7, kræver det forskning i sammenhængen mellem forskellige belastningstyper og bestemte psykiske sygdomme. Erhvervs sygdomsudvalget drøfter løbende, hvad der er af medicinsk viden om psykiske sygdomme. Der er på nuværende tidspunkt lavet en udredning i forhold til stresspåvirkninger og psykiske sygdomme.⁷⁸ Herudover er der iværksat forskning i sammenhængen mellem mobning og chikane og udviklingen af en psykisk sygdom. Disse forskningsresultater vil kort blive behandlet i dette afsnit.

2.3.4.2. Sammenhængen mellem stresspåvirkninger og depression

I 2006 blev en udredning sat i gang, som skulle afklare, om der er en sammenhæng mellem arbejdsrelaterede stresspåvirkninger og udviklingen af andre psykiske sygdomme end PTSD.

---

⁷⁵ Kielberg s. 411

⁷⁶ Ibid. s. 393

⁷⁷ Jf. PA 66-12 og U-17-06 sag nr. 1, hvor styrelsen ikke fulgte den stillede diagnose

⁷⁸ ASK 2

Ifølge udredningen kan stress efter længere tids psykisk belastning udvikle sig til depression, hvis man på sit arbejde har været *udsat for høje krav eller manglende social støtte* eksempelvis:

- hyppige og meget vanskelige deadlines
- konstant arbejdspress fra meget krævende klienter, indsatte eller pårørende eller
- manglende støtte fra kollegaer og ledelse^{79 80}

Udredningen gav ikke tilstrækkelig dokumentation for en sammenhæng til, at depression kunne optages i erhvervssygdomsfortegnelsen. Resultatet blev, at skader om depression efter psykisk belastning nu kan forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, som skal vurdere sagerne og fastlægge en praksis for hvilke sager, der kan anerkendes.⁸¹ For at en sag bør forelægges udvalget, skal der være lægelig dokumentation for en depression, og der skal være tale om en påvirkning stort set konstant og i månedsvis.⁸² Et fællestræk i de sager som udvalget har anerkendt er, at de tilskadekomne foruden de ovennævnte belastninger også har haft lange arbejdsdage ofte kombineret med betydeligt overarbejde uden for almindelig arbejdstid. I hovedparten af de sager som er blevet afvist, har udvalget lagt vægt på, at der var tale om arbejdsbelastninger i form af almindelig travlhed og subjektiv oplevelse af manglende støtte fra ledelse og kollegaer.⁸³

Forudbestående sygdom og konkurrerende belastninger spiller en væsentlig rolle for udviklingen af en depression,⁸⁴ hvorfor sådanne forhold tillægges betydning i vurderingen af om skaden kan anerkendes. Det kan fx være arv, tidligere depressioner, markante private hændelser som skilsmisse, sygdom eller dødsfald i familien.⁸⁵

2.3.4.3. Sammenhængen mellem stresspåvirkninger og andre psykiske sygdomme

For andre psykiske sygdomme end depression, fx angst og forskellige belastningsreaktioner, fandt udredningen kun en beskedent eller utilstrækkelig sammenhæng for en øget risiko som følge af stresspåvirkninger. Ankestyrelsen forelægger som udgangspunkt ikke disse sager for udvalget pga. den begrænsede og utilstrækkelige dokumentation.⁸⁶

2.3.4.4. Sammenhængen mellem mobning og chikane og udviklingen af en psykisk sygdom

Der mangler nødvendige forskningsresultater og dermed viden om, i hvilket omfang mobning og chikane kan føre til psykiske sygdomme. På denne baggrund er der iværksat forskning på området, som forventes klar til drøftelse i Erhvervssygdomsudvalget i løbet af 2014. Indtil da vil Arbejdsskadestyrelsen forelægge konkrete sager om mobning og chikane og psykiske sygdomme for Erhvervssygdomsudvalget, som konkret skal

---

⁷⁹ ASK 5

⁸⁰ PA 66-12 er et eksempel på, at styrelsen ikke fandt, at der var tale om høje krav og manglende støtte (øget arbejdsmængde og overarbejde under en omstruktureringen)

⁸¹ Redegørelse til FT s. 40

⁸² Ibid. s. 10 f.

⁸³ Ibid. s. 11

⁸⁴ Notat om udvalgets praksis s. 15 ff.

⁸⁵ Jf. PA 66-12

⁸⁶ Redegørelse til FT s. 40

vurdere, om sygdommen med overvejende sandsynlighed skyldes arbejdets særlige art.⁸⁷

Det er udvalgets praksis, at der skal være tale om grovere mobning og chikane, harmløst og almindeligt drilleri er ikke nok. Dette er i overensstemmelse med praksis om arbejdsulykker. Mobningen kan bestå af personrettet mobning, grænseoverskridende adfærd og chikane rettet direkte mod tilskadekomne. Udvalget har afvist at anerkende psykiske sygdomme efter udsættelse for generel negativ kritik mod fx en faggruppe. Det samme gælder almindelige samarbejdsproblemer, hvor tilskadekomne føler sig udelukket fra et bestemt fællesskab, men hvor der ikke er tale om grov udfrysning.⁸⁸

2.4. Delkonklusion

Efter ASL § 6, stk. 1 kan en psykisk skade generelt anerkendes som en ulykke, når hændelsen/påvirkningen er egnet til at fremkalde skaden. Administrativ praksis åbner op for, at tilfælde som trusler, chikane, uretmæssige anklager og vidnesituationer kan anerkendes. Ankestyrelsens praksis viser, at der i vurderingen af hændelsens egnethed til at fremkalde skaden, inddrages et moment om, hvorvidt den tilskadekomne må antages at have et beredskab til at håndtere hændelsen.

Når der er tale om længerevarende påvirkninger af over 5 dages varighed, kan skaden ikke anerkendes som en ulykke, men muligvis som en erhvervs sygdom, hvilket som følge af lovens udformning er sværere. Finder myndighederne, at tilskadekomne har fået lidelsen PTSD, kan skaden anerkendes administrativt ud fra en formodning om årsagssammenhæng. For andre sygdomme end PTSD, vil tilskadekomnes eneste mulighed reelt være ASL § 7, stk. 1 nr. 2, 2. led. Efter denne bestemmelse er det en betingelse, at der er tale om en ekstraordinær belastning, en psykisk sygdom og, at der er en klar årsagssammenhæng mellem den arbejdsmæssige belastning og den psykiske sygdom. Forbigående psykiske symptomer kan således ikke anerkendes, hvilket er muligt efter ASL § 6, stk. 1.

I takt med mere forskning kan der evt. skabes den fornødne dokumentation for en sammenhæng mellem bestemte arbejdsmæssige påvirkninger og udviklingen af andre psykiske sygdomme end PTSD.

Endeligt må det fremhæves, at retskilderne på området for psykiske skader hovedsageligt består af Arbejdsskadestyrelsens vejledninger samt Ankestyrelsens principafgørelser. Denne omstændighed gør området mere usikkert, idet disse kilder ikke kan tillægges den samme betydning som fx Højesterets afgørelser.⁸⁹ Muligheden for at få anerkendt en psykisk skade, kan på baggrund heraf muligvis ændre sig i takt med, at flere og flere spørgsmål bliver indbragt for domstolene.

---

⁸⁷ Ibid. s. 12

⁸⁸ Notat om udvalgets praksis s. 10 f.

⁸⁹ Evald s. 18 ff.

3. Det forsikringsretlige ulykkesbegreb

Som indledningsvist nævnt kan den tilskadekomne have tegnet en heltidsulykkesforsikring, som eventuelt tillige dækker den psykiske skade. Det afgørende er, om arbejdsulykken også i forsikringsretlig forstand kan siges at være en ulykke.

Kapitel IV i forsikringsaftaleloven, som omhandler ulykkesforsikring og sygeforsikring, indeholder ikke en definition af, hvad der skal forstås ved en ulykke eller et ulykkestilfælde. Det afgørende for, hvornår noget er en ulykke i forsikringsretlige forstand, er således den konkrete forsikringsaftale.

En gennemgang af Ankenævnet for Forsikrings praksis viser, at det er svært for den sikrede at få medhold i, at en psykisk skade er omfattet af dennes ulykkesforsikring. En mindre opblødning kan dog spores.⁹⁰ Nedenfor vil der blive set nærmere på, hvad der kan være baggrunden for denne opblødning.

Afsnittet vil tage udgangspunkt dels i den traditionelle ulykkesdefinition (den gamle definition), som var fremherskende indtil 1990'erne⁹¹ og dels i 2001-definitionen (den nye definition), som i dag har taget over og er blevet markedsdominerende.^{92 93}

3.1. Den gamle ulykkesdefinition

En ulykke er traditionelt defineret som *»en tilfældig af den forsikredes vilje uafhængig pludselig udefra kommende indvirkning på legemet, som har en påviselig beskadigelse af dette til følge«*.⁹⁴

Spørgsmålet om i hvilket omfang psykiske skader er dækket efter den gamle ulykkesdefinition afhænger således af en fortolkning af ovenstående definition.⁹⁵

I forhold til psykiske skader, som står alene dvs. uden at der også er sket fysisk skade, har det været kravene om »indvirkning på legemet« og »påviselig legemsbeskadigelse«, som har været den største udfordring i praksis, og det er derfor disse to betingelser, som vil blive behandlet.⁹⁶ Baggrunden for udfordringerne skyldes, at ordene »legeme« og »legemsbeskadigelse« taler for at anse dækningen som begrænset til tilfælde, hvor der er sket fysisk skade.

Tidligere var det ikke afgjort om definitionens krav om, at der skal være en legemsskade også omfattede selvstændige psykiske skader.⁹⁷ I U 2010.1609 H tog Højesteret dog stilling til spørgsmålet og fastslog, at legemsbeskadigelse i forsikringsbetingelsernes forstand også kan være psykisk skade. Højesteret underkendte både byretten og landsrettens afgørelser, som var kommet til modsatte resultat. Sagen omhandlede en lærer,

---

⁹⁰ Fra 2009 til 2012 er der givet sikrede medhold i mindst en sag om året. Før 2009 kunne der gå mange år imellem

⁹¹ Jønsson & Kjærgaard s. 1041

⁹² Behandlingen baserer sig på en gennemlæsning af de største forsikringsselskabers vilkår.

⁹³ Sennels s. 420

⁹⁴ Jønsson & Kjærgaard s. 1042

⁹⁵ Enkelte selskaber benytter stadig denne definition

⁹⁶ Pludselighedskriteriet er behandlet nedenfor i afsnit 3.2.2

⁹⁷ Sørensen s. 563 ff.

som arbejdede med socialt belastede børn og unge. Læreren var udsat for to forskellige episoder, henholdsvis et voldeligt overfald i 1999 og i 2000 et verbalt overfald i form af en trussel. Læreren som fik en psykisk skade havde en erhvervsevnetabsforsikring med den gamle ulykkesdefinition. Selskabet nægtede udbetaling under henvisning til, at overfaldet i 1999 ikke havde påført et erhvervsevnetab på over 50 %, som var en betingelse for at opnå dækning. Det verbale overfald i 2000 medførte derimod et erhvervsevnetab på over 50 %, men selskabet mente ikke, at der for denne episode var tale om et ulykkestilfælde, idet der ikke var sket påvirkning af legemet, hvilket forsikringsbetingelserne forudsatte. Selskabet opfattede således kravet om »legemsbeskadigelse« som fysisk skade. Højesteret fandt, at den psykiske skade i det hele måtte anses for at være en følge af det voldelige overfald i 1999, selvom de endelige følger først viste sig efter hændelsen i 2000. Selskabet bestred ikke, at dette overfald opfyldte ulykkesdefinitionen. Uanset resultatet valgte Højesteret at udtale sig om spørgsmålet om selvstændige psykisk skader og anførte i deres præmisser, at dækning af en psykisk skade, uden at der tillige foreligger en fysisk skade, ikke kan anses for afskåret, blot fordi der i de almindelige forsikringsbetingelser er anvendt ordet »legemsbeskadigelse« i beskrivelsen af et ulykkestilfælde. Som anført af Hertz må Højesterets stillingtagen antages at være et udtryk for, at Højesteret benyttede lejligheden til at fastslå retsstillingen, netop fordi dækningen af den psykiske skade ikke var bestridt.⁹⁸ Med dommen er den tidligere usikkerhed på området således fjernet. Højesteret begrundede denne løsning med, at anvendelsen af udtrykket ikke har været til hinder for – inden for snævre rammer – som almindelig opfattelse at anse psykisk personskaade for omfattet af ulykkesforsikringsdækningen på samme måde, som tilfældet er for erstatningsretten efter erstatningsansvarsloven. Derefter henviste Højesteret til, at det, trods ordlyden, har været almindeligt at anse en selvstændig psykisk skade for omfattet af ulykkesbegrebet, når forsikrede *personligt under omstændigheder, som i øvrigt karakteriserer et ulykkestilfælde, har været udsat for en sådan trussel eller fare for at blive påført en fysisk skade, at den psykiske skade må anses for påregnelig.* Som Højesterets formulering viser, skal der være tale om et tilfælde, som i øvrigt opfylder betingelserne for at være et ulykkestilfælde, hvilket vil sige, at de øvrige elementer i ulykkesdefinitionen skal være opfyldt.

Med Højesterets fortolkning af den gamle definition er det langt fra alle psykiske skader, der kan anerkendes. Højesteret udviser en vis forsigtighed ved at benytte ordene »inden for snævre rammer«. Jønsson og Kjærgaard anfører da også, at det som udgangspunkt kun er fysisk indvirkning eller berøring af legemet, som opfylder betingelsen om, at der skal være tale om »indvirkning på legemet«. De mener dog, bl.a. med henvisning til afgørelsen fra 2010, at psykisk indvirkning efter omstændighederne kan anerkendes.⁹⁹ De beskriver problemstillingen som et spørgsmål om, at indkredse de tilfælde som falder inden for »de snævre rammer« og »omstændigheder, der i øvrigt karakteriserer et ulykkestilfælde«. Med Højesterets brug af udtrykket »snævre rammer« mener Jønsson og Kjærgaard, at der er tale om en henvisning til et »centrumsbegreb«, forstået på den måde, at det er sikrede selv, som skal have været i centrum.¹⁰⁰ Et sådant begreb vil sætte nogle grænser for hvilke tilfælde, som kan anerkendes. Psykiske lidelser, som skyldes, at den sikrede er vidne til eller hører om en voldsom begivenhed uden

---

⁹⁸ Hertz s. 62 note 9

⁹⁹ Jønsson & Kjærgaard s. 1058

¹⁰⁰ Jønsson & Kjærgaard s. 1059 samt fx AK 58.092, hvor nævnet anvender centrumsbegrebet

selv at være i fare, vil derfor normalt ikke være omfattet af ulykkesbegrebet.¹⁰¹ Det anføres endvidere, at »snævre rammer« måske også skal opfattes som noget ekstraordinært, i forhold til hvad personer har grund til at forvente. Der henvises i denne sammenhæng til politibetjente, falckreddere, socialarbejdere o.l., idet sådanne må forvente ubehagelige oplevelser og følgevirkninger, når de påtager sig et sådant arbejde. På baggrund heraf finder forfatterne, at sådanne oplevelser måske ligger uden for rammerne af ulykkesforsikringens dækningsområde.¹⁰² Baggrunden for opfattelsen er formentlig, at Højesteret i afgørelsen fra 2010 udtalte, at læreren blev udsat for en trussel af en art, som efter arbejdets karakter måtte anses for at ligge inden for rammerne af det, der følger med, og som læreren tidligere havde været i stand til at klare.

Definitionens betingelse om, at skaden skal kunne påvises, jf. »påviselig beskadigelse« er et krav om objektiv påvisning, som ved psykiske skader bliver reduceret til en lægelig diagnose, som er fastsat med en vis sikkerhed, og at der i øvrigt er årsagsforbindelse mellem indvirkningen og personskadens.¹⁰³

Den traditionelle ulykkesdefinition omfatter således, trods ordlyden, både fysisk og psykisk beskadigelse, når betingelserne som blev fastlagt i U 2010.1609 H er opfyldt.

3.2. Den nye ulykkesdefinition

3.2.1. Indledende

Den gamle ulykkesdefinition gav i praksis anledning til mange fortolkningsproblemer, som langt fra kun vedrørte psykiske skader, hvilket udmøntede sig til et betydeligt antal klagesager i Ankenævnet for Forsikring.¹⁰⁴ I 1999 henstillede Forsikring & Pension derfor sine medlemsskaber til at udvide dækningsomfanget for så vidt angik skader på arme og ben.¹⁰⁵ Formålet var, at forsikringerne i højere grad skulle leve op til forsikringstagernes forventninger.¹⁰⁶ I 2001 gik to selskaber, et skridt videre¹⁰⁷ og introducerede en forenklet version af ulykkesdefinitionen, den nye definition, som i øjeblikket er den mest udvidede definition.¹⁰⁸ Definitionen lyder: »Ved ulykkestilfælde forstås en pludselig hændelse, som forårsager personskade«.

Den nye definitions ordlyd må siges at være meget rummelig, hvilket især skyldes, at definitionen anvender begrebet »personskaade« i stedet for det mindre omfattende begreb »legemsbeskadigelse«, som anvendes i den gamle definition. Efter definitionens ordlyd er det heller ikke nødvendigvis en psykisk skade, som skyldes, at den sikrede er i begivenhedernes centrum, hvilket er et krav i forhold til den gamle definition. Sørensen anfører på baggrund heraf, at forsikringen næsten får et ubegrænset dækningsområde når det gælder psykiske skader.¹⁰⁹ Som senere praksis vil illustrere i afsnit 4.3 bliver der

---

¹⁰¹ U 2004 B 28 (s. 31)

¹⁰² Jønsson & Kjærgaard s. 1059

¹⁰³ Ibid s. 1060

¹⁰⁴ Sennels s. 419

¹⁰⁵ Nielsen s. 4

¹⁰⁶ Sennels s. 419

¹⁰⁷ Ibid. s. 420

¹⁰⁸ Jønsson & Kjærgaard s. 1043

¹⁰⁹ U 2004 B 28 (s. 31)

dog også, i forhold til den nye definition, lagt vægt på om den sikrede er i centrum for begivenhederne, idet den nye definition som udgangspunkt suppleres med en ansvarsfraskrivelsesklausul, hvori dette krav udledes.

Efter definitionen skal der således være tale om:

- a) en pludselig hændelse
- b) som forårsager
- c) personskade

De nærmere betingelser i den nye ulykkesdefinition behandles nedenfor i afsnit 3.2.2-3.2.5.

3.2.2. »Pludselig«

Både den gamle og den nye ulykkesdefinition indeholder et krav om pludselighed, og der er ikke med den nye definition sket nogen realitetsændring af dette krav.¹¹⁰

Ifølge den nye definitions ordlyd er det hændelsen, som fører til personskaden, som skal have været pludselig. Af Sennels er da også anført at den omstændighed, at der går lang tid, før en personskade viser sig eller stabiliserer sig, er uden betydning for dækningen, når blot det bevises, at skaden er en følge af en pludselig hændelse.¹¹¹ Jønsson og Kjærgaard anfører generelt, i tilknytning til den gamle definition, at definitionen tyder på, at det er initialpåvirkningen, som skal være pludselig og dermed ske i løbet af kort tid, men at det nok ikke er helt så enkelt, idet mange afgørelser også tyder på, at følgevirkningen (skaden) skal vise sig i løbet af kort tid.¹¹²

At definitionen skal fortolkes således, at også skaden skal ske i løbet af kort tid er særlig problematisk i forhold til psykiske skader, som ofte udvikler sig over længere tid, og hvor symptomerne ikke nødvendigvis viser sig umiddelbart i forbindelse med hændelsen. I U 2010.1609 H, som vedrørte fortolkningen af den gamle ulykkesdefinition, slog Højesteret også fast, at det var uden betydning, at den sikredes endelige følger først viste sig mere end 10 måneder efter den hændelse, som førte til den psykiske skade. Der var tale om, at den sikrede i en periode genoptog sit arbejde og dermed fungerede efter hændelsen. Der er dog heller ikke noget, som tyder på, at Jønsson og Kjærgaard mener, at tidspunktet for skadens indtræden har betydning, når det handler om psykiske skader. Grunden til dette er, at de vedrørende psykiske skader anfører, at det afgørende efter U 2010.1609 H synes at være, om der er godtgjort årsagssammenhæng mellem den enkelte hændelse og den psykiske skade. Opfattelsen er, at hvis den psykiske skade kan kvalificeres, må den dækkes af ulykkesforsikringen.¹¹³ Afgørende må således alene være om hændelsen kan siges at være pludselig.

---

¹¹⁰ Sennels s. 421

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Jønsson & Kjærgaard s. 1049

¹¹³ Jønsson & Kjærgaard s. 1059

Som afsnit 3.2.4 viste, kan tidspunktet for skadens indtræden, derimod spille en rolle i forbindelse med den sikredes bevisbyrde for, at der er årsagssammenhæng mellem hændelsen og skaden.¹¹⁴

Pludselighedskriteriet udelukker en lang række af tilfælde fra dækning. Dette er tilfældet, når et mén ikke kan henføres til en bestemt begivenhed,¹¹⁵ fx hvor en sikret er udsat for påvirkninger gennem længere tid, men hvor den sidste begivenhed er den udløsende faktor.¹¹⁶ Kravet udelukker hermed mange psykiske arbejdsskader fra dækning.

Pludselighedskriteriets nærmere indhold kan illustreres ved BS K-24419/2011,¹¹⁷ som dog ikke vedrører en arbejdsskade. Retten skulle tage stilling til, hvorvidt en anholdelse og sigtelse udgjorde et ulykkestilfælde i henhold til forsikringen og i givet fald, hvilken del af begivenhedsforløbet, som var dækningsberettiget. Manden var blevet anholdt og sigtet for forsøg på manddrab, selvom han var uskyldig. Han var anholdt i 10 timer, hvorefter han blev løsladt, sigtelsen blev dog opretholdt i ca. 9 måneder, hvor politiet frafaldt påtalen som grundløs. Den sikrede havde som følge af anholdelsen og sigtelsen udviklet en psykisk lidelse. Forsikringsselskabet mente, at begrebet »pludselig« skulle forstås som en ganske kortvarig begivenhed, som væsentligt lå under 10 timer. Selskabet mente derfor ikke, at der var tale om en pludselig hændelse, men et psykisk pres. Retten lagde til grund, at anholdelsen og sigtelsen skete i løbet af få øjeblikke og, at den sikrede blev fastholdt i denne situation, som først blev delvist udløst ved løsladelsen. Retten fandt, at kravet om pludselighed var opfyldt indtil dette tidspunkt. Retten fandt derimod ikke, at kravet om pludselighed var opfyldt i den efterfølgende periode på ca. 9 måneder, hvor sigtelsen blev opretholdt, og de psykiske mén, som kunne relateres til denne periode, var derfor ikke omfattet af forsikringen.¹¹⁸ På baggrund af afgørelsen kan det udledes, at ulykkesdefinitionens krav om »en pludselig hændelse« kan være opfyldt for så vidt angår et forløb, som den sikrede bliver fastholdt i. I den konkrete situation et tidsinterval på 10 timer. Retten fandt ikke pludselighedskravet opfyldt i de efterfølgende 9 måneder, hvor sigtelsen blev opretholdt. Dette begrundes ikke af retten, men kan skyldes den tidsmæssige udstrækning af forløbet eller, at hændelsen blev delvist afbrudt på dette tidspunkt, men det kan også være begrundet i påregnelighedsbetragtninger. De nærmere grænser for pludselighedskriteriet kan ikke fastslås med sikkerhed, men må afgøres ud fra en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde.

3.2.3. »Hændelse«

Efter den nye ulykkesdefinition er det endvidere en betingelse, at der er tale om en »hændelse«. Begrebet er ikke særlig præcist, men ifølge Sørensen skal der anvendes en objektiv forståelse, således at begrebet opfattes som synonymt med »begivenhed«, »noget der sker« eller »årsag«. Hændelsen, begivenheden, eller årsagen skal således blot forårsage personskade.¹¹⁹ Af Sennels er det derimod anført, at der nok også skal være et element af noget uforberedt eller uforudset.¹²⁰ Definitionen kan formentlig ikke siges at

---

¹¹⁴ Fx AK 74.976

¹¹⁵ Jønsson s. 258

¹¹⁶ Fx FED 2012.17 OE, AK 67.829, AK 69.611, AK 75.410 samt en AK 78.901

¹¹⁷ Utrykt kendelse fra Frederiksberg ret af 31.08.12, i det følgende BS K-2419/2011

¹¹⁸ Retten kom til samme resultat som flertallet i AK 78.901

¹¹⁹ Sørensen s. 524

¹²⁰ Sennels s. 421

indeholde et sådant krav, idet hensigten med den nye definition har været at undgå de problemer, som den gamle definitions viljes- og tilfældighedskrav voldte.¹²¹

De hændelser, som kan føre til en psykisk skade, er meget forskellige, men særligt de hændelser, som er nævnt ovenfor under behandlingen af ulykkesbegrebet i ASL, kan gentages her.

3.2.4. »Som forårsager«

På samme måde som ved ulykker efter ASL, indeholder definitionen af et ulykkestilfælde, i den private forsikringsret, et krav om årsagssammenhæng mellem hændelsen og personskadens. Dette kommer til udtryk i den nye definition ved ordet »forårsager«.

Det er den sikrede, som skal bevise, at der er årsagssammenhæng mellem skaden og ulykkestilfældet.¹²² Det kan ved psykiske skader være svært at finde den faktiske årsag til lidelsen. Dette skyldes, at der kan være problemer med, hvorvidt lidelsen har bestået før ulykken eller, om lidelsen skyldes andre og flere omstændigheder end ulykken, eller om lidelsen evt. skyldes særlige anlæg hos sikrede.¹²³

I de situationer, hvor der er sket flere hændelser over en vis periode eller, hvor der efter en ulykke har været et belastende efterforløb, kan det være svært for den sikrede at bevise årsagssammenhængen mellem en bestemt hændelse og skaden. I FED 2012.17 OE var der tale om en politibetjent, som i forbindelse med sit hverv påkørte en person, der pludselig var sprunget ud foran politibilen.¹²⁴ Politibetjenten ydede førstehjælp, der opstod uro og tumult omkring ulykkesstedet, og politibetjenten blev truet af en mand, som stod en meter væk med en knust flaske i hånden. Efterfølgende var politibetjenten udsat for pressedækning og en straffesag som følge af ulykken. Politibetjenten fik en psykisk skade og spørgsmålet var, om den var dækket af hans private ulykkesforsikring. Hverken byretten eller landsretten fandt, at skaden var omfattet af forsikringen. Dette blev begrundet med manglende årsagssammenhæng. Landsretten fandt ikke, at politibetjenten havde godtgjort, at han som følge af påkørslen og det efterfølgende forløb på 20-30 minutter var blevet påført en psykisk skade. Landsretten lagde vægt på en erklæring fra retslægerrådet, som bl.a. anførte, at det var nærliggende at tilskrive den psykiske reaktion et sammenfald mellem påkørslen, medieeksponering, retssager og politibetjentens personlighedsmæssige forhold. Herudover lagde landsretten vægt på de øvrige lægelige oplysninger samt den sikredes oplysninger og forklaringer om det efterfølgende forløb. Politibetjenten kunne således, som følge af det belastende efterforløb, ikke bevise en årsagssammenhæng mellem påkørslen samt de efterfølgende 20-30 minutter og skaden. Det har formentlig også spillet ind i landsrettens vurdering, at politibetjenten først blev sygemeldt 3 måneder efter påkørslen, idet politibetjenten formentlig lettere vil kunne have løftet sin bevisbyrde, hvis han var blevet sygemeldt straks efter påkørslen.¹²⁵

---

¹²¹ Sørensen s. 525

¹²² Sørensen s. 142

¹²³ Selskaberne undtager normalt udløsning af sygdomsanlæg fra deres dækning jf. U 2004 B s. 28 (31)

¹²⁴ Sagen omhandler den gamle definition, men viser fint kravet om årsagssammenhæng

¹²⁵ I U 2011.1222 V var der tale om en lignende episode, hvor en psykiske skade blev anerkendt. I sagen blev sikrede dog også påført fysisk skade, og der var ikke tale om et belastende efterforløb.

Af Ankenævnets praksis kan udledes forskellige momenter, som bliver tillagt vægt i forhold til vurderingen af årsagssammenhæng. Det taler således til den sikredes fordel, hvis den sikrede ikke før hændelsen har haft psykiske lidelser. Endvidere taler det til den sikredes fordel, hvis skaden/symptomerne er opstået hurtigt efter hændelsen. Herudover tillægger Ankenævnet det undertiden betydning, hvorvidt Arbejdsskadestyrelsen har fundet, at der er årsagssammenhæng mellem hændelsen og den psykiske skade.¹²⁶ I FED 2012.17 OE gjorde den sikrede gældende, at Arbejdsskadestyrelsens anerkendelse af årsagssammenhæng var tilstrækkeligt til at løfte den sikredes bevisbyrde for skade og årsagssammenhæng og at bevisbyrden for, at det ikke var tilfældet herefter måtte være hos selskabet.¹²⁷ Retterne tillagde ikke dette forhold betydning.

Forsikringsbetingelserne indeholder som udgangspunkt en bestemmelse om, hvad selskabet lægger vægt på ved vurderingen af årsagssammenhæng. Her fremgår det som regel, at selskabet lægger vægt på, om hændelsen er egnet til at forårsage personskade. Det vil ifølge forsikringsbetingelserne som regel sige, om hændelsen i sig selv er nok til at forårsage/forklare skaden. Momentet om hændelsens egnethed bliver, som nævnt ovenfor afsnit 2.2.3, tillige anvendt i forhold til vurderingen efter ASL § 6. Et eksempel på at et forsikringselskab havde anvendt en sådan bestemmelse er BS K-2419/2011, hvor retten fandt, at en anholdelse og sigtelse for drabsforsøg var egnet til at medføre psykisk skade. Retten lagde i den forbindelse vægt på, at den sikrede allerede under og umiddelbart efter frihedsberøvelsen viste betydelig psykisk reaktion, at anholdelsen skete foran en større kreds herunder bekendte og, at sigtelsen var aldeles grundløs og alene skyldtes en fejlagtig udpegning fra et vidne.

I vurderingen af hændelsens egnethed til at forårsage skade, tyder det i praksis på, at der bliver lagt vægt på om hændelsen går ud over, hvad den sikrede må påregne i den specifikke stilling. Som nævnt i afsnit 3.1, udledes måske et tilsvarende krav af U 2010.1609 H, som vedrører den gamle definition. I den sammenhæng blev det anført, at politibetjente, falckreddere, socialarbejdere o.l. må forvente ubehagelige oplevelser og følgevirkninger, når de påtager sig et sådant arbejde.¹²⁸ I forhold til den nye definition ses momentet også anvendt.

Dette var tilfældet i AK 76.297, hvor en socialrådgiver var udsat for en episode med en vred klient, og i en anden episode blev udsat for trusler.¹²⁹ Hændelsen med den vrede klient var ikke beskrevet ens i anmeldelsen til forsikringsselskabet og i et brev til Arbejdsskadestyrelsen. I anmeldelsen fremgik, at klienten var vred og, at han kastede et nøglebundt efter socialrådgiveren. I brevet til Arbejdsskadestyrelsen fremgik det alene, at han var vred og, at klienten havde kylet nøglerne ned i bordet. Hvilken forklaring nævnet lagde til grund, og om det havde nogen betydning for afgørelsen, fremgår ikke af kendelsen. Nævnet fandt ikke, at der var tale om en episode, som gik ud over, hvad man med rimelighed må påregne i en stilling som socialrådgiver. Nævnet kritiserede derfor ikke, at selskabet havde afvist at dække skaden. Nævnet behandlede i samme sag en anden episode, hvor socialrådgiveren havde været udsat for telefoniske trusler. En

---

¹²⁶ AK 74.976 og AK 79.557 vedr. hovedårsagslæren

¹²⁷ Jf. parternes procedure for byretten

¹²⁸ Jønsson & Kjærgaard s. 1059

¹²⁹ Tilsvarende: AK 74.976 truslen gik ifølge mindretallet ikke ud over, hvad fængselsbetjenten måtte tåle

klient havde bl.a. truet med sine rockervenner og fortalt socialrådgiveren, at han skulle passe på, hvor han gik. Nævnets flertal fandt, at socialrådgiveren havde været direkte centrum i en pludselig hændelse, der havde rummet fare for at medføre såvel fysiske som psykiske skader. Nævnet lagde vægt på, at socialrådgiveren måtte melde sig syg 3 måneder efter telefonsamtalen, at der ikke under den mangeårige ansættelse forud havde været konstateret psykiske lidelser, og at Arbejdsskadestyrelsen havde anerkendt, at socialrådgiveren havde udviklet PTSD som følge af ulykken. På denne baggrund fandt nævnet, at hovedårsagen til skaden måtte være truslerne. Til sidst henviste flertallet til, at truslerne af andre blev opfattet som reelle, da klienten af sin læge var skønnet farlig, og fordi klienten tidligere havde truet en anden sagsbehandler. Mindretallet mente derimod, at det psykiske mén var udløst af en længerevarende påvirkning og derfor ikke var et ulykkestilfælde. Denne episode gik ifølge nævnet ud over, hvad socialrådgiveren måtte påregne. Nævnet skelnede således mellem overfusningen og truslen. Da der alene var tale om en overfusning kunne nævnet, efter min opfattelse, have begrundet afvisningen med manglende årsagssammenhæng uden at have inddraget momentet om, hvad den sikrede måtte påregne. Det forhold at nævnet trods dette inddrager momentet om, hvad den sikrede kan påregne i sin stilling tydeliggør, at momentet formentlig inddrages i Ankenævnets vurdering. Der er da også adskillige afgørelser, hvor forsikringselskaberne fremhæver momentet i deres begrundelse for at afvise dækning.¹³⁰ Vurderingen minder om den vurdering, som nu foretages i forbindelse med ASL, når Ankestyrelsen lægger vægt på den sikredes beredskab.

Enkelte selskaber fremhæver også, at der ved vurderingen af årsagssammenhæng bliver lagt vægt på, om der er tidsmæssig sammenhæng mellem hændelsen og de relevante symptomers indtræden.

Udover kravet om årsagsforbindelse gælder der i forsikringsretten, et krav om adækvans eller påregnelighed, således at den sikrede kun kan kræve forsikringsdækning for følger, som er påregnelige følger af hændelsen. Det er vanskeligt at beskrive det nøjagtige indhold af dette krav, men reglen skal sørge for, at selskaberne ikke kommer til at dække helt usædvanlige følger og skal sørge for at undgå urimelige resultater.¹³¹ Jønsson nævner kendelsen AK 72.901 som et eksempel, der illustrerer kravet om påregnelighed. Sagen omhandler en passager i et fly, som på samme dag var udsat for en nødlanding og en bombetrussel. Skaden blev anerkendt af Arbejdsskadestyrelsen som en arbejdsskade. Nævnet fandt ikke, at forløbet kunne karakteriseres som et ulykkestilfælde i forsikringsretlig forstand. Jønsson anfører, at nævnet her må have tænkt på, at det ikke er påregneligt, at passagerer pådrager sig psykiske mén af en sådan begivenhed, men anfører også, at pludselighedskravet kan have spillet ind.¹³² Det må således vurderes, om hændelsen almindeligvis vil medføre psykisk skade. Kravet om påregnelighed kommer også til udtryk gennem centrubegrebet, som vil blive behandlet nærmere i afsnit 4.4.

3.2.5. »Personskade«

Den nye ulykkesdefinition indeholder en betingelse om, at der skal være sket personskade. Begrebet »personskade« omfatter sprogligt mere end udtrykket »legemsbeskadi-

---

¹³⁰ Fx: AK 59.306, AK 60.560, AK 65.961, AK 71.287, AK 82.942 samt FED 2012.17 OE

¹³¹ Jønsson og Kjærgaard s. 286

¹³² Jønsson s. 258

gelse«, som den gamle definition anvender. Begrebet må ud fra ordlyden forstås som omfattende både fysiske og selvstændige psykiske skader, dette er da også opfattelsen i teorien,¹³³ hvor det anføres, at psykisk skade må være en delmængde af begrebet »personskade«. ¹³⁴ Begrebet omfatter således psykiske skader, som står alene, når den er påregnelig, og selskabet ikke har fraskrevet sig ansvaret.¹³⁵ Forståelsen er i overensstemmelse med forståelsen af samme begreb i dansk rets almindelige erstatningsregler samt i EAL § 1, jf. fx U 2012.524 H.

Teoriens opfattelse er også blevet fulgt af Ankenævnet. Dette ses tydeligt i AK 78.901, hvor der var tale om psykisk skade uden, at der var fare for fysisk skade. At begrebet skal forstås som omfattende både fysiske og psykiske skader støttes endvidere af, at selskaberne som regel benytter sig af ansvarsfraskrivelses-klausuler for så vidt angår psykiske følger, som bliver behandlet nærmere i afsnit 3.2.6.

Definition stiller således ikke krav om, at der i tilfælde af psykisk skade skal have været tale om en fare eller trussel for fysisk skade, som det er tilfældet efter den gamle ulykkesdefinition.

AK 82.942 må dog siges at være i strid hermed. Sagen handler om en socialrådgiver, som blev udsat for trusler. Socialrådgiveren havde en forsikring indeholdende den nye ulykkesdefinition. I afgørelsen udtalte nævnet følgende: »*Det må anses for almindeligt at anse en selvstændig psykisk skade for omfattet af ulykkesbegrebet, når forsikrede personligt og under omstændigheder, der i øvrigt karakteriserer et ulykkestilfælde, har været udsat for en sådan trussel om eller fare for at blive påført en fysisk skade, at den psykiske skade må anses for påregnelig.*« (Min fremhævelse). Herefter udtaler nævnet, at: »*Klageren har i denne sag **alene været udsat for telefoniske trusler**, som nævnet efter deres indhold finder ikke selvstændigt kan karakteriseres som et ulykkestilfælde.*« (Min fremhævelse). Den første udtalelse som nævnet kommer med er identisk med Højesterets formulering i U 2010.1609 H, som vedrørte den gamle ulykkesdefinition. Når Ankenævnet anvender den samme udtalelse i en sag om den nye definition, tyder det på, at Ankenævnet i denne sag lægger til grund, at de samme betingelser gælder i forhold til den nye definition. Det vil sige, at selvom der af definitionens ordlyd ikke kan udledes et krav om trussel eller fare for fysisk skade, ser det ud til, at være sådan nævnet, i den konkrete sag, fortolker bestemmelsen. At nævnet lægger vægt på det fysiske element, følger også af nævnets efterfølgende sætning om, at der alene var tale om telefoniske trusler. Nævnet indskrænker således ulykkesdefinitionens omfang set i forhold til tidligere afgørelser og opfattelsen i teorien. Den nye definition får således samme indhold som den gamle. Afgørelsen skal måske alene ses som en uheldig formulering fra nævnets side¹³⁶ eller som en følge af en sammenblanding mellem den nye og den gamle definition. Hvis afgørelsen tages som et udtryk for, at der ved den nye definition også lægges vægt på, hvorvidt den sikrede har været udsat for fare for fysisk skade, må forsikringsselskabernes sædvanlige ansvarsfraskrivelsesklausul reelt siges at være uden indhold.

---

¹³³ Sørensen s. 524 og 586, Sennels s. 421 og Jønsson s. 259

¹³⁴ Jønsson s. 259 samt Sørensen s. 562 f.

¹³⁵ U 2004 B s. 28 (33)

¹³⁶ Carsten Sennels, Ankenævnet for Forsikring, telefonisk d. 6/1-14

Der er ikke mange afgørelser fra Ankenævnet, hvor en sikret har fået medhold i, at en psykisk lidelse var omfattet af ulykkesforsikringen. De psykiske lidelser, som anerkendes, er hovedsageligt PTSD eller PTSD-lignende tilfælde evt. i tilknytning til depression.¹³⁷ Der er dog enkelte sager, hvor andre diagnoser anerkendes.¹³⁸

Der er ikke ved en gennemgang af Ankenævnets afgørelser fundet sager, som udtaler sig om selve diagnosen. Ifølge Ankenævnet for Forsikring vil det dog hovedsageligt være diagnosen PTSD, som opfylder pludselighedskravet i ulykkesforsikringerne, idet diagnosen ofte udløses ved en pludselig hændelse. 9 ud af 10 sager, som indbringes for Ankenævnet vedrører da også PTSD.¹³⁹

3.2.6. Ansvarsfraskrivelser for psykiske følger

3.2.6.1. Indledende

Forsikringsselskaberne har mulighed for at benytte sig af ansvarsfraskrivelses-klausuler i forsikringsaftalen.¹⁴⁰ En ansvarsfraskrivelsesklausul indeholder en negativ afgrænsning af selskabets risiko,¹⁴¹ og kan have afgørende betydning for den sikredes mulighed for at få dækket en psykisk skade af ulykkesforsikringen.¹⁴²

Forsikringsselskaber, som anvender den nye ulykkesdefinition, har ofte garderet sig mod den rummelige ordlyd ved at benytte en sådan objektiv ansvarsfritagelsesklausul for psykiske skader. Undtagelsesbestemmelserne kan være formuleret på forskellige måder,¹⁴³ men lyder sædvanligvis som følgende: »Forsikringen dækker ikke: Invaliditet i form af psykiske følger efter hændelser, hvor forsikrede ikke selv har været udsat for fare for personskade.«¹⁴⁴

Formuleringen er, som det er anført af Sørensen, ikke hensigtsmæssig, idet »psykiske følger« henleder tankerne på følger efter et ulykkestilfælde. Dette er ikke tilfældet, idet den psykiske skade er lig med ulykkestilfældet.¹⁴⁵

Der er ikke noget udtrykkeligt krav om pludselighed i ansvarsfraskrivelses-klausulen. Sørensen anfører dog, at resultatet (at den sikrede er berettiget til erstatning, når han har været udsat for fare for personskade) fremkommer ved en modsætnings slutning og ud-

---

¹³⁷ Fx AK 63.959, 67.538, 68.173, 74.976, 76.279 og 78.817

¹³⁸AK 58.092 (psykisk mén/chok uden nærmere beskrivelse), AK 78.901 (OCD, angst og depression) og AK 79.557 (tilpasningsreaktion, som overgår til depression og angst)

¹³⁹Carsten Sennels, Ankenævnet for Forsikring, telefonisk d. 6/1-14

¹⁴⁰ En anden, for psykiske skader, relevant ansvarsfraskrivelse end den, som omtales i nærværende afsnit er en krigsklausul, som medfører, at ulykkestilfælde som følge af krig ikke er dækket. En sådan klausul rammer særligt soldater. Samme begrænsning findes ikke, jf. ASL § 10, som alene undtager tilfælde, hvor Danmark er i krig.

¹⁴¹ Sørensen s. 7

¹⁴² Selskaberne anvender også ofte ansvarsfraskrivelser for sygdom. Sådanne klausuler fortolkes ikke efter sit indhold og omfatter derfor ikke psykiske sygdomme, som er en påregnelig følge af en ulykke, jf. U 2004 B s. 28 (31)

¹⁴³ Hos nogle selskaber er ordet »invaliditet« skiftet ud med udtrykket »varigt mén«

¹⁴⁴ Sørensen s. 585

¹⁴⁵ U 2004 B s. 28 (30)

leder heraf, at definitionens krav om, at hændelsen skal være pludselig opretholdes ved fortolkningen af klausulen.¹⁴⁶

Har selskabet ikke indsat en sådan klausul, er de som nævnt ovenfor, kun »beskyttet« af de almindelige regler om påregnelighed.¹⁴⁷ Forsikringsselskaber, som anvender ansvarsfraskrivelsesklausulen, har dog ikke fuldstændig fraskrevet sig dækningen af psykiske skader. Ifølge undtagelsesbestemmelsen bortfalder ansvaret kun, hvis den sikrede ikke selv har været udsat for fare for personskade.¹⁴⁸ Som anført af Sennels er dækningsundtagelsen uklart formuleret, og der har i teorien været uenighed om dækningsundtagelsens omfang.¹⁴⁹ Uenigheden har vedrørt forståelsen af begrebet »personskade«. I modsætning til hvad der gælder ved fortolkningen af samme begreb i selve ulykkesdefinitionen, har der nemlig ikke, når det gælder undtagelsesbestemmelsen, været enighed i teorien om, hvordan dette begreb skal fortolkes.

3.2.6.2. Fortolkning af ansvarsfraskrivelsesklausulen

På den ene side har Sørensen anført, at begrebet »personskade« i dækningsundtagelsen alene skal forstås som fysisk skade, og at forsikringen således dækker psykisk skade, når der har været fare for fysisk skade på den sikredes person. Her fremføres det, at en sådan fare dog først er relevant, hvis sikrede har været meget tæt på en farlig situation eller direkte i centrum for begivenheden.¹⁵⁰ Sørensen's fortolkning må således siges at være i overensstemmelse med retstilstanden ved den gamle definition, jf. U 2010.1609 H, hvilket eventuelt også har været selskabernes hensigt. At begrebet »personskade« i undtagelsesbestemmelsen alene skal forstås som fare for fysisk skade, begrundes med, at det sprogligt vil virke kunstigt at arbejde med et kriterium om, at en psykisk lidelse vil være omfattet af forsikringen, såfremt sikrede har været i fare for netop en psykisk lidelse.¹⁵¹ I de situationer, hvor den sikrede får psykiske følger af en bestemt hændelse, har den sikrede jo forudsætningsvist været udsat for fare for psykiske følger, hvorfor betingelsen kan virke meningsløs ved en sådan fortolkning.¹⁵² Derudover begrundes synspunktet med bestemmelsens formål, som ifølge Sørensen formentlig har været at undgå en alt for bred dækning af psykiske skader i forbindelse med den nye ulykkesdefinition, som benytter begrebet »personskade« i stedet for »legemsbeskadigelse«. De mange sager ved Ankenævnet taler for dette argument. Sørensen anfører endvidere, at hans opfattelse har været almindelig anerkendt i teorien og vist nok også i forsikringsbranchen.¹⁵³

Sørensen's opfattelse blev fulgt i AK 70.624 (2007), som vedrørte den nye ulykkesdefinition og spørgsmålet om undtagelsesbestemmelsens omfang. Sagen omhandlede en sikret, som efter at have været udsat for et røveriforsøg på et postkontor fik en psykisk skade. Afgørende for om skaden kunne dækkes var, om sikrede havde været udsat for »fare for personskade« i undtagelsesbestemmelsens forstand. Nævnet fandt på baggrund

---

¹⁴⁶ Sørensen s. 586

¹⁴⁷ Jønsson s. 259

¹⁴⁸ U 2004 B s. 28 (33)

¹⁴⁹ Sennels s. 422

¹⁵⁰ Sørensen s. 585

¹⁵¹ Ibid. s. 585

¹⁵² Synspunktet blev fremført af selskabet i BS K-2419/2011

¹⁵³ Sørensen s. 585 f.

af forsikringstagerens oplysninger om, at gerningsmændene befandt sig på den anden side af en aflåst dør, at forsikringstageren ikke kunne anses for at have været udsat for fare for personskade.¹⁵⁴ Idet nævnet lægger vægt på, at røverne befandt sig på den anden side af døren, må der heri siges at være et krav fra nævnet om fare for fysisk skade. At afgørelsen skal forstås på denne måde, lægges da også til grund i teorien.¹⁵⁵

På den anden side har Sennels anført, at undtagelsesklausulens begreb »personskade« ikke alene skal omfatte fysisk skade, men også psykisk skade. Efter denne opfattelse undtager vilkåret derfor alene psykiske lidelser, der skyldes en pludselig hændelse, som ikke rummer fare for at medføre fysiske og/eller psykiske lidelser. En sådan forståelse har en vis lighed med det forsikringsretlige påregnelighedskriterium.¹⁵⁶ Sennels begrundet denne forståelse med bestemmelsens ordlyd og den gængse juridiske forståelse af ordet »personskade« som et overbegreb, der rummer både fysiske og psykiske lidelser.¹⁵⁷ Af andre momenter, som støtter Sennels opfattelse, kan nævnes hensynene i den aftaleretlige koncipistregel, hvorefter der ved uklarheder skal fortolkes mod affatteren.¹⁵⁸ Dette princip er da også i praksis blevet fremhævet fra selskabernes side.¹⁵⁹ Et yderligere moment, kan eventuelt findes i udviklingen mod et mere forenklet og rummeligere ulykkesbegreb¹⁶⁰

Sennels opfattelse er blevet fulgt flere gange af Ankenævnet. Dette var eksempelvis tilfældet i AK 74.976 (2009), som vedrørte trusler fremsat over for en fængselsbetjent. I sagen fandt nævnets flertal, at forsikringstageren havde været direkte centrum i en pludselig hændelse, der havde rummet fare for at medføre såvel fysiske som psykiske skader. Flertallet udtalte herefter følgende: »Flertallet finder endvidere, at dækningsundtagelsen i forsikringsbetingelsernes punkt 3.1.7. ikke finder anvendelse i sagen, idet undtagelsen alene omfatter hændelser, der ikke rummer fare for at medføre fysiske eller psykiske skader.«¹⁶¹ (Min fremhævelse). Ved Ankenævnets benyttelse af ordet »eller« må udtalelsen siges at støtte Sennels opfattelse. Mindretallet fandt ikke, at der var tale om et ulykkestilfælde og udtaler sig derfor ikke om dækningsundtagelsen. Flertallet fandt dog i den konkrete sag, at der var fare for såvel fysisk som psykisk skade. Det vil af denne grund være særligt interessant med en afgørelse, hvor der alene har været tale om fare for psykisk skade dvs. uden fare for eller trussel om fysisk skade. En sådan sag blev første gang behandlet af Ankenævnet i AK 78.263 (2011), hvor en lærer blev anklaget for pædofili og i den forbindelse fik en psykisk lidelse. Selskabet var af den opfattelse, at der ikke var tale om et ulykkestilfælde og at forsikringens undtagelsesbestemmelse, ud fra en formålsfortolkning, skulle forstås som et krav om, at sikrede havde været i fare for fysisk skade. Selskabet fremhævede endvidere, at hvis bestemmelsen ikke blev fortolket sådan, ville bestemmelsen reelt være uden indhold. Nævnet fandt dog, at der var tale om en længerevarende påvirkning, og der var derfor ikke tale om et ulykkestilfælde. Nævnet tog derfor ikke stilling til selskabets opfattelse vedrørende

---

¹⁵⁴ AK 70.624

¹⁵⁵ Sørensen s. 585 og Sennels s. 422

¹⁵⁶ Sennels s. 422

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Andersen og Madsen s. 404

¹⁵⁹ Fx i AK 78.263

¹⁶⁰ Selskabets anbringender i BS K-2419/2011

¹⁶¹ Tilsvarende: AK 76.297 og AK 79.557

dækningsundtagelsen. Det gjorde nævnet dog i AK 78.901 (2011), hvor sikrede heller ikke havde været udsat for trusler eller fare for fysisk skade. Sagen omhandlede en mand, som blev sigtet og fængslet for forsøg på manddrab, selv om han var uskyldig. Manden blev løsladt efter 10 timer, men sigtelsen blev opretholdt i ca. 9 måneder. Manden udviklede en psykisk skade og spørgsmålet var, om tilfældet kunne anerkendes som et dækningsberettiget ulykkestilfælde. Forsikringsselskabet ville ikke anerkende skaden, idet de ikke mente, der var tale om en pludselig hændelse. Derudover henviste selskabet til deres undtagelsesbestemmelse vedrørende psykiske hændelser. Selskabets opfattelse var, at bestemmelsens begreb »personskade« alene skulle fortolkes som fysisk skade. Nævnets flertal på 3 medlemmer fandt, at forsikringstageren ved anholdelsen og den efterfølgende frihedsberøvelse var centrum i en pludselig hændelse, som *rummede fare for at medføre personskade i form af psykisk skade*. Derudover fastslog nævnet, at dækningsundtagelsen ikke fandt anvendelse, idet den alene omfattede hændelser, som ikke rummede fare for fysiske **eller** psykiske skader. Herefter fandt Ankenævnet, at den uberettigede anholdelse og frihedsberøvelse udgjorde et dækningsberettiget ulykkestilfælde. Nævnets mindretal fandt ikke, at kravene for at anse anholdelsen og frihedsberøvelsen som et ulykkestilfælde var opfyldt og tog derfor ikke stilling til fortolkningen af dækningsundtagelsen.¹⁶² Forsikringsselskabet valgte ikke at efterleve Ankenævnets afgørelse, og spørgsmålet blev derfor efterfølgende behandlet i BS K-2419/2011, hvor domstolene for første gang fik anledning til at fortolke undtagelsesbestemmelsen. Retten fastslog i overensstemmelse med Ankenævnet, at policens undtagelsesbestemmelse alene måtte antages at omfatte hændelser, der ikke rummer fare for at medføre fysiske eller psykiske skader, og af denne grund fandt bestemmelsen ikke anvendelse i sagen.

Da der har været uenighed i teori og Ankenævnets praksis, er det relevant at overveje, hvilken præjudikatsværdi kendelsen fra Frederiksberg ret kan tillægges. Da der er tale om en byretsafgørelse, er kendelsen ikke offentliggjort, hvilket har betydning for kendskabsgraden, men i princippet ikke for præjudikatsvirkningen. Kendelsen har dog ikke samme værdi, som hvis den var truffet af landsretten eller af Højesteret.¹⁶³ Det må dog tillægges betydning, at afgørelsen er enstemmig, samt at fortolkningen af bestemmelsen er generelt formuleret, hvilket kan være med til at give kendelsen en større præjudikatsværdi, idet en generel begrundelse taler for at tillægge afgørelsen betydning for fremtidige afgørelser.¹⁶⁴ Endvidere er kendelsen i overensstemmelse med de seneste afgørelser fra Ankenævnet. På baggrund af dette må uenigheden i teorien, og den ikke helt konsekvente praksis ved Ankenævnet siges at være afklaret med denne kendelse. Trods denne afklaring kan det ikke afvises, at en højere instans på et senere tidspunkt vil kunne fortolke bestemmelsen anderledes. Det kan her bemærkes, at den omtalte kendelse ikke er kæret.¹⁶⁵

Byrettens fortolkning har den konsekvens, at undtagelsesbestemmelsen herefter må siges særligt at rette sig imod de situationer, hvor en sikret, som fx vidne til en ulykke, ikke selv har været i fare for at blive påført en personskade. Dette betyder, at undtagelsen er mindre restriktiv for de sikrede, end det måske har været hensigten fra selskabernes side. Set fra selskabernes synspunkt må praksis siges at være gået vidt, og der kan

---

¹⁶² AK 78.901

¹⁶³ Evald s. 44

¹⁶⁴ Ibid s. 45

¹⁶⁵ Østre Landsret, telefonisk d. 16/12-13

sættes spørgsmålstejn ved, om praksis er gået videre end, hvad en rimelig præmie kan bære. Fortolkningen har også en bevismæssig betydning for selskaberne, idet bevisbyrden for, at en ansvarsbegrænsende bestemmelse finder anvendelse, ligger hos selskabet, jf. afsnit 3.2.7. På den anden side må ulykkesforsikringens dækning nu siges at være i bedre overensstemmelse med de sikredes forventninger.¹⁶⁶ Det må bemærkes, at den sikrede er den svage part i aftalen, og at koncipistreglen taler til dennes fordel. At koncipistreglen anvendes i forhold til forsikringsaftaler,¹⁶⁷ ses i U 1964.786 H, hvor Højesteret udtalte, at policevilkårene ikke med tilstrækkelig klarhed udelukkede anvendelsen af en særlig bestemmelse i forsikringsaftaleloven, og at dette ikke forsikringsmæssigt skulle komme sikrede til skade. Herudover udtalte landsretten i U 2003.514 Ø følgende: »Undtagelsesbestemmelser, som forsikringsselskaber indsætter i deres almindelige betingelser for at begrænse ansvaret, bør som udgangspunkt ikke tillægges betydning ud over ordlyden«. På baggrund af dette må det i forhold til undtagelsesbestemmelsen om psykiske følger betyde, at det ikke skal komme den sikrede til skade, at undtagelsesbestemmelsen er uklart formuleret, og at bestemmelsen ikke kan fortolkes mere omfattende end ordlyden tillader. Det må tilføjes, at selskabet da også har mulighed for at ændre eller præcisere bestemmelsens ordlyd. Hensynet til den sikrede må af disse grunde veje tungest. Rettens fortolkning må endvidere siges at have medført en dækning, som minder mere om dækningen efter ASL, end tilfældet var i relation til den gamle ulykkesdefinition. Dette kan fra den sikredes side siges at være en fordel, da det kan være svært at forstå, hvis skaden dækkes det ene sted, men ikke det andet.

3.2.6.3. Alternativer til ansvarsfraskrivelsesklausulen

Det kan ikke siges med sikkerhed, hvad der har været selskabernes hensigt med ansvarsfraskrivelsesklausulen. Praksis tyder dog på, at det ikke har været selskabernes hensigt at dække psykiske lidelser i et så stort omfang, som praksis har ført til. Som følge heraf er det derfor relevant at se på, hvilke muligheder selskaberne har, hvis ikke de ønsker at dække psykiske skader i samme omfang i fremtiden.

Den mest vidtgående mulighed for selskaberne er at lade psykiske skader helt udgå forsikringsretligt, en sådan bestemmelse kunne have følgende ordlyd: »Forsikringen dækker ikke psykiske skader uanset årsag«, eller »Invaliditet som følge af psykiske skader dækkes ikke«, men en sådan bestemmelse vil dog medføre, at selskaberne bevæger sig væk fra den hidtidige udvikling.

En anden mulighed er, at selskaberne kan bidrage med nogle mere klare undtagelsesbestemmelser, som kan have forskelligt indhold. Fx: »Forsikringen dækker dog alene psykiske skader, som opstår som følge af en (egentlig) fysisk skade på den forsikredes person« eller mindre omfattende for forsikringstageren: »Varigt mén i form af psykiske følger efter hændelser, hvor forsikrede ikke selv har været udsat for fare for fysisk skade«.

En tredje og helt anden mulighed er, at selskaberne kan vælge at opretholde den nuværende dækningsundtagelse, men lade forsikringspræmien stige med de heri indbyggede konsekvenser.

---

¹⁶⁶ Momentet er tidligere blevet tillagt vægt, jf. Betænkning 1423 s. 308

¹⁶⁷ Isager s. 241

3.2.7. Bevisbyrden

Det er forsikringstageren, som har bevisbyrden for, at betingelserne ifølge en ansvarsbærende bestemmelse i vilkårene er opfyldt. Forsikringstageren skal således bevise, at der er tale om et ulykkestilfælde, som opfylder ulykkesdefinitionen, som den fremgår af forsikringsbetingelserne.¹⁶⁸ Indeholder betingelserne den nye definition vil det sige, at forsikringstageren skal bevise, at der er tale om en pludselig hændelse, som har forårsaget personskade.

Ansvarsbegrænsende bestemmelser, som fx ansvarsfraskrivelsesklausulen for psykiske følger, har karakter af en undtagelsesbestemmelse. Selskabet har derfor bevisbyrden for, at betingelserne ifølge denne er opfyldt, og dermed at der foreligger forhold, som efter undtagelsesbestemmelsen er undtaget fra dækning.¹⁶⁹ Det vil sige, at hvis selskabet afviser at dække skaden, skal det bevise, at der er tale om psykiske følger, og at den sikrede ikke har været udsat for fare for personskade.

Det har bevismæssig betydning for forsikringstageren, om der er tale om en forsikring med den nye eller den gamle definition, idet bevisbyrden er lettet med den nye ulykkesdefinition, som indeholder færre betingelser end den gamle. Af særlig betydning for den sikrede er det, at det ikke efter den nye definition skal bevises, at der har været fare for fysisk skade.

3.3. Delkonklusion

De to mest almindelige ulykkesdefinitioner er blevet analyseret. Det er blevet belyst, at forsikringsselskabets valg af ulykkesdefinition er af stor betydning for under hvilke betingelser, en sikret kan få dækket sin psykiske arbejdsskade af sin heltidsulykkesforsikring.

Har selskabet valgt at indsætte den gamle ulykkesdefinition, vil den sikrede alene kunne få dækket sin selvstændige psykiske skade, hvis de betingelser, som blev fastsat i U 2010.1609 H kan siges at være opfyldt. Den sikrede skal derfor personligt under omstændigheder, som i øvrigt karakteriserer et ulykkestilfælde, have været udsat for en sådan trussel eller fare for at blive påført en fysisk skade, at den psykiske skade må anses for påregnelig.

Har selskabet derimod valgt at indsætte den nye definition, vil den sikrede være bedre stillet, idet ulykkesdefinitionen indeholder færre betingelser. Der er i forhold til den nye ulykkesdefinition intet krav om, at der skal have været tale om trussel eller fare for fysisk skade. En anerkendelse er alene begrænset af påregnelighedskriteriet og kravet om, at hændelsen skal være pludselig.

Heller ikke i den sædvanlige undtagelsesbestemmelse for psykiske følger indlægger praksis et krav om, at sikrede skal have været i fare for fysisk skade, jf. i BS K-2419/2011. Dette åbner op for, at hændelser som fx mobning, chikane og uretmæssige anklager, som har medført en psykisk skade, kan være dækket af forsikringen. Bestem-

---

¹⁶⁸ U 2004 B s. 28 (29). En undtagelse gælder for viljeskravet i den gamle definition, jf. Sørensen s. 521

¹⁶⁹ Sørensen s. 8

melsen udelukker derimod tilfælde, hvor den sikrede ikke har været i centrum for begivenheden.

Det er forsikringstageren, som har bevisbyrden for, at der er tale om et ulykkestilfælde i forsikringsbetingelsernes forstand, denne bevisbyrde er lettet med den nye definition.

Forsikringsselskaberne kan have valgt andre forsikringsbetingelser end de netop omtalte. Muligheden for at få en psykisk skade anerkendt vil således afhænge af de konkrete forsikringsbetingelser.

På baggrund af praksis må det konkluderes, at det i forhold til begge definitioner kan have betydning, om den sikrede, som led i sit hverv, må forvente visse episoder. Kravet har særligt betydning i forhold til pædagoger, socialrådgivere, politibetjente o.l.

Både den måde som den gamle definition og ansvarsfraskrivelsesklausulen fortolkes på åbner op for, at flere psykiske skader kan anerkendes i fremtiden, end tilfældet var tidligere.

4. Samspelet mellem arbejdsskadebegrebet og det forsikringsretlige ulykkesbegreb

4.1. Indledende

Efter ovenstående behandling af henholdsvis arbejdsskadebegrebet og det forsikringsretlige ulykkesbegreb, er det relevant at sammenholde de to områder, for herved at kunne fremdrage forskelle og ligheder samt klarlægge, om de to områder påvirker hinanden.

Som afhandlingen har belyst, behandler Ankenævnet ofte sager, som vedrører arbejdsskader efter ASL. En gennemgang af Ankenævnets praksis viser også, at nævnet i flere tilfælde afviser sager, som forinden er blevet anerkendt som arbejdsskader efter ASL.¹⁷⁰ Dette skyldes for det første, at arbejdsskadesbegrebet både omfatter erhvervssygdomme og ulykker (afsnit 4.2), men det skyldes også, at definitionen på et ulykkestilfælde ikke er fuldstændigt sammenfaldende på de to områder (afsnit 4.3). Herudover bliver der i praksis ikke lagt vægt på de samme momenter, når det skal vurderes, om skaden kan anerkendes (afsnit 4.4-4.5). Endelig kan det fremhæves, at ASL er en del af sociallovgivningen, hvorimod ulykkesforsikringen hviler på en aftale mellem parterne.

4.2. Psykiske skader anerkendt som erhvervssygdomme

De psykiske skader som oftest anerkendes efter ASL, men afvises efter heltidsulykkesforsikringen, er skader som myndighederne har behandlet som erhvervssygdomme. Praksis viser, at Ankenævnet som udgangspunkt ikke vil anse pludselighedskravet for opfyldt, når der efter myndighedernes vurdering er tale om en erhvervssygdom.¹⁷¹ Har den tilskadekomne fået sin skade behandlet som en erhvervssygdom, taler dette således

---

¹⁷⁰ Fx AK 70.624, AK 78.263 og FED 2012.17 OE. Omvendt er der sager, som viser, at Ankenævnet tillægger myndighedernes afgørelser betydning Fx AK 65.896, 75.557 og 78.817

¹⁷¹ Fx AK 66.856, AK 69.530, AK 75.410 og AK 78.263. Herudover bekræftes dette af Carsten Senels, Ankenævnet for Forsikring, telefonisk d. 6/1-14

i sig selv imod, at skaden anerkendes forsikringsretligt. Dette kom bl.a. til udtryk i AK 83.019, hvor nævnet udtalte at tilskadekomne ikke havde været udsat for et ulykkestilfælde i forsikringsbetingelsernes forstand og hermed bemærkede, at heller ikke Arbejdsskadestyrelsen havde anerkendt forholdet som et ulykkestilfælde, men som en erhvervssygdom.¹⁷²

Erhvervssygdomsbegrebet er særlig relevant i forhold til situationer, hvor den tilskadekomne har været udsat for flere tilfælde af vold eller trusler gennem en periode,¹⁷³ eller hvor den tilskadekomne har været udsat for chikane og mobning.¹⁷⁴ Et eksempel er AK 78.263, hvor en skolelærer, blev hængt ud som pædofil. Læreren ønskede at få anerkendt sine psykiske mén som et ulykkestilfælde af heltidsulykkesforsikringen. Læreren blev efterfølgende hængt ud, chikaneret og udsat for fornærmelser i over et år. Arbejdsskadestyrelsen fandt, at det psykiske mén skyldtes en erhvervssygdom. Nævnet fandt også, at det psykiske mén var udløst af en længerevarende påvirkning og derfor ikke var et ulykkestilfælde i forsikringsbetingelsernes forstand.¹⁷⁵

Ankenævnets praksis tyder på, at de også afviser tilfælde, hvor det faktisk har været muligt at vurdere flere hændelser over en periode som selvstændige ulykker. Dette ses i AK 84.423.¹⁷⁶ Der var tale om en kvinde, som havde arbejdet på to institutioner for udviklingshæmmede. Kvinden havde i løbet af sine ansættelser været involveret i mindst 4 episoder, hvor beboere enten havde truet hende eller udsat hende for vold. Arbejdsskadestyrelsen havde anerkendt forholdene som en erhvervsbetinget sygdom og fastlagt det samlede varige mén til 20 %. Efterfølgende vurderede Arbejdsskadestyrelsen, på foranledning af sikredes advokat, de 4 konkrete episoder individuelt, og i den forbindelse anerkendte styrelsen de anmeldte arbejdsskader som flere selvstændige ulykker. Arbejdsskadestyrelsen vurderede ikke i denne forbindelse méngraden i forhold til hver enkelt episode. Sagen blev herefter indbragt for Ankenævnet, som udtalte, at Arbejdsskadestyrelsen ikke havde vurderet, at nogen af de omhandlede episoder i sig selv havde medført gener svarende til en méngrad på mindst 5 %. Efter nævnets afgørelse henvendte sikredes advokat sig på ny til Arbejdsskadestyrelsen for at få fastlagt, hvordan Arbejdsskadestyrelsens afgørelse skulle forstås og for at få méngraden på 20 % fordelt på de anerkendte ulykkestilfælde. Arbejdsskadestyrelsen præciserede, at det samlede mén på 20 % skulle fordeles ligeligt på 3 af de anmeldte episoder med skønsmæssigt 5-8 % i hver. På trods af dette fandt flertallet i nævnet dog, at lidelsen skyldtes belastninger over en længere periode, og uanset den efterfølgende fordeling, fandt flertallet det ikke godtgjort, at én af de anmeldte episoder alene havde medført en méngrad på minimum 5 %. Mindretallet lagde derimod vægt på, at det af forsikringsbetingelserne fremgik, at uenighed om méngraden skulle afgøres af Arbejdsskadestyrelsen med bindende virkning for begge parter. Mindretallet fandt derfor ikke, at selskabet havde været berettiget

---

¹⁷² Tilsvarende: AK 68.949 og AK 79.240

¹⁷³ Fx: AK 67.829, AK 69.530 og AK 79.240

¹⁷⁴ AK 73.247 og AK 78.683

¹⁷⁵ Tilsvarende: AK 75.301 (lokomotivfører udsat for 3 dødsulykker på 4 år)

¹⁷⁶ I AK 69.530, forsøgte sikrede også at komme igennem med, at 3 hændelser, kunne behandles isoleret som ulykkestilfælde.

til at afvise at dække skaden, idet forsikringen ifølge forsikringsbetingelserne dækkede varigt mén fra 5-10 %.¹⁷⁷

Som sagen illustrerer, stiller flertallet strenge krav til den sikredes bevisbyrde, når sagen vedrører flere enkeltepisoder.¹⁷⁸ Flertallet fandt det således ikke godtgjort, at en af de anmeldte episoder havde medført en méngrad på 5 %, og det var uanset Arbejdsskadestyrelsens modsatte opfattelse og uanset, at forsikringsbetingelserne udtalte, at Arbejdsskadestyrelsens vurdering skulle finde anvendelse i tilfælde af uenighed. Dette krav til den sikredes bevis må siges at adskille sig fra Ankenævnets praksis i forhold til fysiske skader. Grunden til dette er, at i situationer med flere fysiske ulykker efter hinanden, tyder praksis på, at nævnet som udgangspunkt lægger Arbejdsskadestyrelsens vurdering af méngraden, i forhold til hver enkelt episode, til grund.¹⁷⁹ Denne forskel i behandlingen af fysiske og psykiske skader, må siges at være uheldig. Det er vanskeligt at begrunde en sådan forskel. Særligt uheldigt er det, at den sikrede stilles dårligere bevismæssigt, jo flere ulykker vedkommende har været udsat for, når det som her er muligt at vurdere hver enkelt ulykke for sig.

Ankenævnets tilbageholdenhed i AK 84.423 med at vurdere ulykkerne hver for sig kan skyldes, at Arbejdsskadestyrelsen i første omgang behandlede sagen som en erhvervsbettinget sygdom. Baggrunden herfor er ukendt,¹⁸⁰ men som behandlet i afsnit 2.2.4, fremgår det af Ankestyrelsens praksis, at der for at oprette en erhvervssygdomssag, når episoderne kan opdeles, skal være tale om mindst 3 belastende enkeltepisoder. At de enkelte episoder behandles samlet som en erhvervssygdom, behøver således ikke være udtryk for, at episoderne ikke kan vurderes særskilt, men kan være begrundet i den administrative praksis. Dette var formentlig tilfældet i netop omtalte sag, idet Arbejdsskadestyrelsen fandt det muligt at vurdere de enkelte episoder hver for sig. Ankenævnet bør derfor have for øje, at der kan være tilfælde, hvor sagerne hos Arbejdsskadestyrelsen behandles samlet som følge af administrativ praksis og ikke nødvendigvis som følge af, at der ikke er tale om selvstændige ulykker, som opfylder betingelserne for at være et ulykkestilfælde efter ulykkesforsikringen.

Der kan ikke siges noget fast om, hvor mange hændelser der skal være tale om, før skaden af Ankenævnet vil blive anset for at skyldes en længerevarende påvirkning. I AK 76.297 blev 3 hændelser vurderet hver for sig, og Ankenævnets flertal fandt, at den ene hændelse var en dækningsberettiget skade. Mindretallet mente dog, at der var tale om en længerevarende påvirkning, hvorfor det faldt uden for ulykkesforsikringen. Det kan have haft betydning for flertallets afgørelse, at de to andre hændelser ikke blev anerkendt. Den ene blev slet ikke anset for at være et ulykkestilfælde, og den anden hændelse var ikke dækningsberettiget, da det varige mén var under 5 %. Flertallet kan på baggrund af dette have haft nemmere ved at vurdere den sidste hændelse selvstændigt. Bevisbyrden for at den sidste hændelse kunne forårsage skaden alene, har således formentlig været lettere at løfte.

---

¹⁷⁷ Størrelsen af det varige mén kan således også have betydning for den sikredes mulighed for at opnå dækning.

¹⁷⁸ Carsten Sennels, Ankenævnet for Forsikring, telefonisk d. 6/1-14

¹⁷⁹ Jf. AK 60.431, AK 77.240 og AK 78.271

¹⁸⁰ AK 82.333 s. 2

Selvom der ikke kan siges noget fast om betydningen af, at der er tale om flere hændelser over en periode, så kan det dog fastslås, at Arbejdsskadestyrelsen som udgangspunkt vil behandle 3 episoder og mere som en erhvervssygdom, og gør Arbejdsskadestyrelsen det, vil en sikret have svært ved at få de enkeltstående hændelser anerkendt som selvstændige ulykker af en privat ulykkesforsikring, idet den arbejdsskaderetlige vurdering påvirker den forsikringsretlige.¹⁸¹

4.2.1. Supplement til ulykkesforsikringen – erhvervsevnetabsforsikringen

Som det er blevet fastlagt ovenfor afsnit 2.2.4, falder psykiske skader som følge af længerevarende påvirkninger uden for ulykkesforsikringens dækning. Dette gælder særligt erhvervssygdommene. Herudover dækker ulykkesforsikringerne som udgangspunkt kun varigt mén, hvilket betyder, at hvis ulykken forringer den sikredes erhvervsevne, vil ulykkesforsikringen ikke dække tabet heraf. Et sådant tab kan derimod dækkes efter ASL, jf. § 17. Denne forskel gør det interessant at se på mulighederne for at få dækket sådanne skader og tab af en anden forsikring.

En erhvervsevnetabsforsikring omfatter tilfælde, hvor den sikrede mister evnen til at erhverve indkomst som følge af en helbredsforringelse, som kan skyldes sygdom eller ulykke. De forskellige dækninger er betinget af, at erhvervsevnetabet har en vis størrelse, som oftest ligger på halvdelen eller to tredjedele af den fulde erhvervsevne. Kravet, om at sikredes generelle erhvervsevne skal være nedsat i så betydelig grad, afskærer selvsagt mange sikrede fra en dækning.¹⁸²

Forsikringsbegivenheden er ifølge bestemmelseernes ordlyd selve tabet af erhvervsevnen, hvilket betyder, at krav om fx pludselighed og årsag er uden betydning. Forsikringen omfatter således flere af de længerevarende påvirkninger, som falder uden for ulykkesforsikringen. Dette ses fx i AK 80.891, hvor nævnet udtalte, at uanset at klagerens depressive symptomer kunne henføres til datterens situation, var symptomerne arbejds-hindrende og dermed erstatningsberettigende. Det er den sikrede, som har bevisbyrden for, at der er indtrådt en forsikringsbegivenhed dvs., at erhvervsevnetabet er tilstrækkelig højt. Ved beviset bliver der lagt vægt på lægeakter, speciallægeerklæringer og bilag fra det offentlige.¹⁸³

Enkelte selskaber har valgt at undtage dækning for erhvervsevnetab, hvis ikke der er objektive tegn på mén eller sygdom.¹⁸⁴ Bestemmelsen kan være formuleret på forskellig vis. Ifølge visse forsikringsbetingelser betyder en ikke-objektiv bestemt lidelse, at diagnosen er bestemt af en lægelig undersøgelse, som udelukkende baserer sig på den sikredes udsagn eller handling. Klausulens ordlyd undtager hermed en del tilfælde, herunder psykiske lidelser. Problematikken i forhold til bestemmelsen er, at forsikringen overordnet set indeholder et dækningstilsagn, men at anvendelsen af bestemmelsen reelt undtager en væsentlig del af tilsagnets indhold.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ Fx AK 69.530, AK 75.301

¹⁸² Fx AK 83.795

¹⁸³ Fx AK 80.891 og AK 83.795

¹⁸⁴ Dette gælder PFA, Topdanmark (ændring pr. 1. januar 2014) samt Nordea Liv & Pension

¹⁸⁵ U 2011 B s. 225 (226)

Spørgsmålet er således, hvilken vægt undtagelsesbestemmelsen skal tillægges og herefter, hvilken betydning bestemmelsen har for psykiske lidelser. I U 2011.1083 H behandlede Højesteret spørgsmålet om en skade, i form af en whiplash-læsion, var undtaget fra dækning af forsikringen som følge af en undtagelsesbestemmelse, der stillede krav om objektive sygdomstegn. Højesteret fandt ikke, at dette var tilfældet, trods lidelsen var karakteriseret ved manglende objektive fund. Højesteret lagde vægt på, at der var tale om en diagnose, som blev stillet efter undersøgelse på et lægefagligt anerkendt grundlag og i overensstemmelse med lægefaglig tradition, hvorefter konstatering af ømhed blev henregnet til objektive data. Højesteret fandt, at kravet om objektive sygdomstegn måtte forstås i overensstemmelse med den lægefaglige tradition, og at en sådan forståelse var understøttet af formålet med vilkåret, som måtte antages at være ikke at skulle dække i tilfælde, hvor der ikke var fornøden lægefagligt belæg. Ankenævnet fortolker Højesterets afgørelse som værende et resultat af en indskrænkende fortolkning og henviser til AFTL § 36.¹⁸⁶ Efter Højesterets afgørelse har Ankenævnet taget stilling til klausulens betydning i AK 77.901, som vedrørte et tilfælde af kronisk migræne. Der var tale om en undtagelsesbestemmelse, som var mere klart formuleret end den generelle undtagelse, idet undtagelsesbestemmelsen indeholdte eksempler på ikke-objektive bestemte lidelser, herunder hovedpine. Nævnets flertal fandt ikke i et sådant tilfælde, hvor undtagelsesbestemmelsen netop undtog hovedpine, at selskabet kunne pålægges at yde dækning. Mindretallet fandt ikke, at undtagelsesbestemmelsen kunne finde anvendelse, idet der var tale om et betydeligt dokumenteret erhvervsevnetab, som på sikkert grundlag kunne fastslås skyldtes en sygdomstilstand. Mindretallet lagde vægt på, at selskabet ikke ved tegningen havde fremhævet ansvarsfraskrivelsen.

Både U 2011.1083 H og AK 77.901 vedrørte fysiske skader, men overført på psykiske skader må det lægges til grund, at den generelle udtagelsesbestemmelse, formentlig vil blive fortolket indskrænkende i praksis. Forsikringsselskaberne kan dog sandsynligvis i forbindelse med den generelle undtagelsesbestemmelse fraskrive sig dækningen af visse specifikke lidelser, da sådanne bestemmelser ikke på samme måde generelt undtager en stor mængde af lidelser og derfor ikke kommer i konflikt med AFTL § 36. Et eksempel kunne være selskaber, som fraskriver sig dækning for tilstande som depression.

En undersøgelse af forsikringsselskabernes politik, i forhold til den generelle dækningsundtagelse, tyder på, at selskabernes praksis er langt lempeligere, end ordlyden indikerer. Dette skyldes formentlig ovennævnte afgørelser. Ifølge Nordea Liv & Pension giver bestemmelsen ikke problemer i forhold til psykiske skader, når disse er lægeligt dokumenteret, uanset om lægens diagnose alene baserer sig på subjektive klager fra den sikrede.¹⁸⁷ PFA oplyser, at såfremt en sikret får en diagnose på ICD-systemet,¹⁸⁸ må diagnosen sidestilles med objektive fund.¹⁸⁹ Det tyder således på, at bestemmelsen behandles lempeligere i praksis. Dette var da også Topdanmarks begrundelse for at ændre bestemmelsens ordlyd fra 1. januar 2014, således at tilfælde uden objektive sygdomstegn nu er dækket.¹⁹⁰ At bestemmelsen behandles lempeligere i praksis støttes også af, at

---

¹⁸⁶ U 2011 B s. 225 (228) og Carsten Sennels, Ankenævnet for Forsikring, telefonisk d. 6/1-14

¹⁸⁷ Tine Larsen, Nordea Liv & Pension, telefonisk d. 23/12-13

¹⁸⁸ ICD står for International Classification of Diseases, og er et diagnosesystem udformet af WHO

¹⁸⁹ Thea Kragerup, PFA, mailkorrespondance d. 23/12-13

¹⁹⁰ Vibeke Krog, helbredschef hos Topdanmark, telefonisk d. 19/12-13

Ankenævnet siden Højesterets afgørelse i 2011 alene har haft en sag om dette spørgsmål.¹⁹¹

På baggrund heraf må det konkluderes, at en sikret særligt bør være opmærksom på om specifikke psykiske lidelser er undtaget fra dækning. Den generelle undtagelsesbestemmelse vil formentlig ikke påvirke den sikredes mulighed for dækning af psykiske skader, hvis der er stillet en lægelig diagnose. Dette betyder også, at selskabernes fokus nu i stedet er flyttet over på beviset for, hvorvidt erhvervsevnetabet er stort nok til at opfylde betingelserne for dækning. Som nævnt ovenfor afvises mange sager med den begrundelse, at det ikke er bevist, at erhvervsevnetabet er tilstrækkeligt stort. Nævnet er på dette område ikke særlig forbrugervenlige, idet forsikringstageren her pålægges en relativ hård bevisbyrde.¹⁹²

Er erhvervsevnetabet tilstrækkeligt stort, og løftes den forholdsvis hårde bevisbyrde vil en psykisk skade kunne være omfattet af erhvervsevnetabsforsikringen, som både dækker ulykker og sygdom og uanset årsag, medmindre andet fremgår af forsikringsbetingelserne.

4.3. Ulykkesbegrebet efter ASL

Efter ASL kan psykiske skader, som ikke er opstået som følge af en pludselig hændelse, men fx som følge af påvirkninger gennem en periode, anerkendes. Ulykkesbegrebet i ASL § 6, stk. 1 åbner således op for at dække skader som følge af påvirkninger af op til 5 dages varighed. En sådan mulighed indeholder det forsikringsretlige ulykkesbegreb ikke, idet der her er et krav om, at hændelsen skal være pludselig. Som det kommer til udtryk i afsnit 3.2.2, er det ikke helt fastlagt, hvad dette krav indeholder, men sikkert er det, at påvirkninger gennem flere dage ikke opfylder pludselighedsbetingelsen. Det arbejdsskaderetlige ulykkesbegreb, rummer således tidsmæssigt mere end det forsikringsretlige ulykkesbegreb, hvilket gør det lettere at få anerkendt en psykisk skade efter ASL.

4.4. Det forsikringsretlige centrumbegreb

I U 2010.1609 H fastslog Højesteret, vedrørende den traditionelle ulykkesdefinition og dets krav om »legemsbeskadigelse«, at selvstændige psykiske skader, inden for snævre rammer, kan være omfattet heraf. Som tidligere nævnt bliver »snævre rammer« i teorien¹⁹³ opfattet som en henvisning til et centrumbegreb. Efter dette begreb er det den sikrede selv, som skal have været i centrum for hændelsen. Ankenævnet benyttede da også før Højesterets afgørelse et sådant centrumbegreb, når det skulle vurdere, om en psykisk skade var omfattet af ulykkesforsikringen. Dette ses fx i AK 58.092, hvor nævnet udtalte, at psykiske skader efter omstændighederne måtte anerkendes som ulykkestilfælde og særligt i tilfælde, hvor den sikrede havde været direkte centrum for en begivenhed.¹⁹⁴ I den konkrete sag, havde den sikrede været direkte centrum for et røveri.

Centrumbegrebet bliver også benyttet i forhold til den nye ulykkesdefinition. Umiddelbart kan man ikke af den nye definition udlede et sådant krav om, at den sikrede skal

---

¹⁹¹ Carsten Sennels, Ankenævnet for Forsikring, telefonisk d. 6/1-14

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Jønsson & Kjærgaard s. 1058

¹⁹⁴ Tilsvarende: AK 74.976 og AK 76.297

være i centrum for begivenhederne. Dette anføres da også af Sørensen.¹⁹⁵ Praksis viser dog, at et centrumbegreb anvendes. Begrebet udledes formentlig af den sædvanlige ansvarsfraskrivelse for psykiske følger, som blev behandlet i afsnit 3.2.6.¹⁹⁶ Dette var fx tilfældet i den tidligere omtalte kendelse, BS K-2419/2011, som dog ikke vedrører en arbejdsskade, men hvor retten i overensstemmelse med flertallet i AK 78.901 fandt, at den sikrede i forbindelse med en anholdelse og sigtelse for drabsforsøg havde været centrum i en pludselig hændelse, som havde været egnet til og rummet fare for at medføre psykisk personskade.

Det forsikringsretlige centrumbegreb har afgørende betydning for, om en psykisk skade kan dækkes af den private ulykkesforsikring. Et tilsvarende begreb anvendes ikke længere i forhold til det arbejdsskaderetlige ulykkesbegreb, og af denne grund er det relevant at se på, hvad der nærmere ligger i dette krav, og hvilken betydning forskellen har.

At den sikrede skal have været i centrum for begivenheden vil udelukke visse hændelser fra at være dækket. Dette må gælde situationer, hvor en sikret er vidne til en ulykke eller hører om en ulykke, og som følge heraf bliver påført en psykisk lidelse. Denne opfattelse er også i overensstemmelse med Sørensens opfattelse, idet han anfører, at begrebet indeholder et krav om adækvans, som medfører, at psykiske lidelser som skyldes, at den sikrede er vidne til noget, ikke vil være omfattet af ulykkesbegrebet.¹⁹⁷ Vidnesituationer kan derimod anerkendes efter ASL, jf. afsnit 2.2.3.2. Situationer hvor en tilskadekommen alene hører om en voldsom begivenhed, vil dog formentlig heller ikke kunne anerkendes efter ASL, jf. PA 100-12, som blev behandlet i afsnit 2.2.3.1.2.

Et eksempel på en vidnesituation, hvor skaden blev anerkendt efter ASL, men ikke efter den sikredes ulykkesforsikring, er AK 70.323. Der var tale om et postbud, som fandt en gårdindehaver, der havde begået selvmord ved at hænge sig. Postbuddet forlod gården med det samme og foretog sig derfor ikke noget på stedet. Postbuddet fik efter episoden psykiske mén og Arbejdsskadestyrelsen havde anerkendt hændelsen som en arbejdsskade. Ankenævnets flertal fandt derimod ikke, at der var tale om et ulykkestilfælde i forsikringsbetingelsernes forstand. Afgørelsen er fra 2007 og således fra før U 2010.1609 H, hvor det blev endelig fastlagt, at psykiske skader under særlige omstændigheder kunne være omfattet af den gamle ulykkesdefinition. Dette forhold, at der ikke var tale om en fysisk skade, kan naturligvis have spillet ind i vurderingen, men afvisningen kan også være begrundet i centrumbegrebet, som den sikredes fagforening i sagen forsøgte at argumentere for var opfyldt. Efter Højesterets afgørelse ville sagen formentlig stadig blive afvist af forsikringsselskabet, idet den sikrede, som vidne ikke kan siges at have været i centrum for hændelsen.

Der kan sættes spørgsmålstegn ved, om det har nogen indvirkning på centrumbegrebet, hvis det er den sikredes nærtstående kollegaer, som dør eller kommer til skade. Praksis tyder ikke på, at sådanne relationer spiller ind på vurderingen. Et eksempel er AK 83.089 om en dame, hvis mand begik selvmord. Damen havde ikke selv fundet manden, men var alene blevet orienteret om selvmordet af politiet. Selskabet afviste at dække skaden og henviste i den forbindelse bl.a. til centrumbegrebet, idet sikrede ikke selv

---

¹⁹⁵ U 2004 B s. 28 (31)

¹⁹⁶ Sennels s. 421 ff.

¹⁹⁷ U 2004 B s. 28 (31)

havde fundet sin mand. Et andet eksempel er AK 77.017, hvor der er tale om en sikret, som havde set sin kæreste omkomme i en bilulykke. Den sikredes psykiske skade blev dog anerkendt ud fra en helhedsvurdering, hvori det moment, at sikrede var vidne til ulykken og kærestens alvorlige lemlæstelse indgik. Herudover lagde nævnet vægt på den sikredes tilknytning til uheldet, herunder hans afværgemanøvre og fysiske placering i forhold til kærestens bil, samt hans telefonsamtale med kæresten under påkørslen. Der var således flere momenter i sagen, som tilsammen gjorde, at den sikrede kunne siges at være i centrum for hændelsen. Der er ikke i de to sager tale om arbejdsskader, men det moment, at den sikredes nærtstående afgår ved døden i begge tilfælde illustrerer, at vurderingen af centrubegrebet ikke lempes i tilfælde, hvor en sikret hører om eller ser en kollega dø eller komme alvorligt til skade. Vurderingen på det forsikringsretlige område må således siges at være hårdere end både efter ASL og den almindelige erstatningsret.¹⁹⁸

Som sidstnævnte afgørelse illustrerer, kan vidnet som følge af omstændighederne blive en del af hændelsen og på den måde komme i centrum. Lignede tilfælde ses, hvor en sikret er vidne til et uheld, men bliver inddraget i forløbet, fordi den sikrede hjælper offeret. Sådanne tilfælde kan formentlig, alt efter omstændighederne, være med til at gøre, at et vidne bliver anset for at være i centrum. En sådan situation blev i hvert fald anerkendt af flertallet i AK 67.538, hvor en sikret havde overværet en kollega komme til skade og havde hjulpet kollegaen i det akutte forløb.¹⁹⁹

Kravet om, at den sikrede skal være i centrum åbner op for spørgsmålet om, hvorvidt en ulykke kan opdeles i flere stadier i situationer, hvor den sikrede ikke har været i centrum for hændelsen igennem hele forløbet. Dette blev prøvet i U 2011.1222 V, hvor en sikret som led i sit arbejde kom kørende i sin traktor, som blev påkørt bagfra af en personbil. Ved påkørslen pådrog den sikrede sig fysiske skader. Føreren og en passager i personbilen blev dræbt. Den sikrede havde hjulpet med at få en overlevende passager og den endnu levende fører ud af bilen. Efter hændelsen udviklede sikrede en psykisk lidelse. Forsikringsselskabet påstod, at man skulle se ulykken som sket i to tempi, henholdsvis påkørslen, hvor sikrede var i centrum, og oplevelsen af de andre tilskadekomne, hvor sikrede alene var tilskuer. Herefter gjorde selskabet gældende, at alene skaderne fra påkørslen var dækket og henviste til den måde, dækningen blev fortolket på i retspraksis. Baggrunden for selskabets påstand var, at retslægerådet i en tidligere sag havde udtalt, at en lignende påkørsel ikke i sig selv kunne udløse diagnosen PTSD. Hverken byretten eller landsretten fandt, at ulykken kunne opdeles i flere stadier. Som det ses, forsøgte selskabet, ved hjælp af centrubegrebet, at få en del af hændelsen til at falde uden for ulykkesdefinitionen. Var selskabet kommet igennem med en sådan opdeling af ulykken, ville det formentlig have ført til endnu flere afvisninger fra forsikrings-selskabernes side i efterfølgende sager, idet stort set alle påkørsler, trafikuheld mv. vil kunne opdeles i flere stadier. På baggrund af afgørelsen må det fastslås, at et nært sammenhængende forløb ikke kan opdeles med den konsekvens, at kun en del af hændelsen opfylder centrubegrebet.

---

¹⁹⁸ Jf. U 2007.1562 H fra det erstatningsretlige område, som åbner op for muligheden for erstatning ved psykisk skade efter overværelse af en nærtståendes død.

¹⁹⁹ Sagen er fra før U 2010.1609 H, men må siges at være i overensstemmelse hermed.

Den forsikringsretlige anvendelse af centrubegrebet medfører, at det er vanskeligere at få anerkendt en psykisk lidelse efter en privat ulykkesforsikring, end det er efter ASL. Dette viser sig ved, at hvis en sikret ser sin kollega komme alvorligt til skade eller dø, og i den forbindelse selv får en psykisk lidelse, vil en sådan skade, alt efter omstændighederne, kunne anerkendes efter ASL. Situationen vil omvendt ikke blive anerkendt efter ulykkesforsikringen, idet den sikrede ikke har været i centrum for begivenheden. Så vidt vides har centrubegrebet dog endnu ikke, i forbindelse med den nye definition, været anvendt til at afvise psykiske skader fra dækning.

4.5. Tidspunktet for skadens indtræden

Tidspunktet for skadens indtræden tillægges ikke samme betydning efter ASL som efter en privat ulykkesforsikring. Dette skyldes, at når det efter ASL skal vurderes om hændelsen er omfattet af lovens ulykkesbegreb, eller om påvirkningen går ud over 5 dage, bliver der af Ankestyrelsen lagt vægt på, hvornår skaden er opstået, hvilket som udgangspunkt er tidspunktet, hvor symptomerne indtræder.²⁰⁰ I forarbejderne er det anført, at hvis den tilskadekomne først får symptomer mere end 5 dage efter påvirkningen, kan skaden ikke anerkendes som en ulykke, men evt. som en erhvervssygdom.²⁰¹

I forhold til psykiske skader og det forsikringsretlige pludselighedsbegreb, blev det i afsnit 3.2.2 fastslået, at det er hændelsen og ikke skaden, som skal være pludselig. Det betyder, at der således kan være tale om en ulykke selvom skaden/symptomerne først viser sig langt senere end 5 dage efter hændelsen. Dette er dog ikke ensbetydende med, at skaden lettere anerkendes af ulykkesforsikringen, idet skaden jo kan anerkendes som en erhvervssygdom efter ASL.

Som belyst i afsnit 4.2 anerkender Ankenævnet for Forsikring som udgangspunkt ikke skader, der hos Arbejdsskadestyrelsen er behandlet som en erhvervssygdom. Det betyder, at den sikrede kan risikere at miste sin forsikringsretlige dækning, i tilfælde som set udelukkende ud fra den forsikringsretlige ulykkesdefinition må siges at være et ulykkestilfælde, der opfylder betingelsen om »en pludselig hændelse«. Dette må ud fra den sikredes synsvinkel siges at være problematisk.

Ankenævnet bør derfor være opmærksomt på de forskelle, der er i vurderingen af et ulykkestilfælde efter ASL og den private ulykkesforsikring. Der kan således være flere situationer, hvor Arbejdsskadestyrelsen behandler sagen som en erhvervssygdom, selvom sagen efter ulykkesforsikringen stadig opfylder betingelserne for at være et ulykkestilfælde. En afvisning bør derfor ikke ske alene med henvisning til, at den psykiske skade er behandlet som en erhvervssygdom efter ASL.

5. Konklusion

Afhandlingens hovedformål har været, med udgangspunkt i arbejdsskadebegrebet, jf. ASL §§ 5-7 samt det forsikringsretlige ulykkesbegreb, at klarlægge den tilskadekomnes retsstilling i tilfælde, hvor denne får en psykisk skade. Det har endvidere været afhand-

---

²⁰⁰ Nyt fra AS 2013 s. 5

²⁰¹ FT 2002-2003 tillæg A s. 6615

lingens formål at sammenholde de to begreber for herved at kunne klarlægge, om de to vurderinger påvirker hinanden og for herved at kunne fremdrage væsentlige forskelle.

Før reformen var arbejdsskadebegrebet tilknyttet den forsikringsretlige definition på et ulykkestilfælde, men med reformen blev der gjort op med det forsikringsretlige ulykkesbegreb, og et ulykkestilfælde blev defineret i ASL § 6, stk. 1. Parallelt hermed skete der også en udvikling af det forsikringsretlige ulykkesbegreb, idet forsikringsselskaberne begyndte at anvende den nye og mere rummelige ulykkesdefinition, som i dag er markedsdominerende. Dette betød, at de to begreber igen kom til at minde om hinanden, og set ud fra definitioners ordlyd kan det være svært at se den store forskel på begreberne. Afhandlingen har dog klarlagt væsentlige forskelle både på ordlyden af bestemmelserne, men også på hvordan de to begreber fortolkes i praksis.

Trods den opblødning, som har fundet sted på det forsikringsretlige område i forbindelse med overgangen til den nye definition, er betingelserne for at få anerkendt en psykisk skade efter det forsikringsretlige ulykkesbegreb strengere end efter ASL. Dette skyldes for det første, at ulykkesbegrebet i ASL § 6, stk. 1 tidsmæssigt rummer mere end det forsikringsretlige, idet påvirkninger af op til 5 dages varighed er omfattet af ulykkesbegrebet efter ASL § 6, stk. 1. En anden væsentlig årsag er, at forsikringsselskaberne i tilknytning til den nye ulykkesdefinition benytter sig af ansvarsfraskrivelsesklausuler for psykiske følger. Disse bestemmelser indskrænker reelt det forsikringsretlige ulykkesbegreb. Den væsentligste forskel er forsikringsrettens påregnelighedskriterium, herunder særligt anvendelsen af centrubegrebet. Et sådant begreb anvendes ikke i vurderingen efter ASL, hvilket kom til udtryk i U 2006.15 V. Centrubegrebet medfører, at det er sværere for den sikrede at få anerkendt sin psykiske skade af sin private ulykkesforsikring, idet særligt vidnesituationer vil falde uden for definitionen.

Foruden forskellene på de to ulykkesbegreber, er arbejdsskadebegrebet da også langt rummeligere, idet begrebet også dækker over erhvervssygdomme. De mange arbejdsskader, som skyldes længerevarende påvirkninger, har således mulighed for at blive anerkendt af ASL § 7. Særligt stresspåvirkninger, længerevarende udsættelser for trusler, mobning og chikane falder inden for dette område. Det betyder også, at langt flere diagnoser vil kunne anerkendes efter ASL, idet det forsikringsretlige krav om pludselighed ofte er ensbetydende med hændelser, som udløser PTSD. Længerevarende påvirkninger kan dog være dækket af en erhvervsevnetabsforsikring, men som følge af disse forsikrings krav om, at erhvervsevnen skal være nedsat i meget betydeligt omfang, vil mange af de psykiske skader ikke blive anerkendt.

Analysen af Ankenævnets praksis viser, at myndighedernes vurdering af en psykisk skade efter ASL §§ 5-7 kan påvirke den forsikringsretlige vurdering af, hvorvidt der er tale om et ulykkestilfælde. Nævnets praksis viser, at hvis myndighederne har fundet, at der er tale om en erhvervssygdom efter ASL § 7, vil den sikrede have svært ved at få anerkendt skaden af sin private ulykkesforsikring. Dette er også tilfældet, selvom der er tale om flere ulykker efter hinanden, som kan vurderes særskilt. Myndighedernes valg om at behandle en psykisk skade som en erhvervssygdom beror på et skøn over flere forskellige momenter. I denne vurdering indgår bl.a., hvor mange særskilte hændelser der har været tale om, men det inddrages også, hvornår skaden er indtrådt. Begge dele er momenter, som ikke umiddelbart har betydning for, hvorvidt der forsikringsretlig er

tale om et ulykkestilfælde. Det betyder reelt, at den sikrede kan risikere at være dårligere stillet i de tilfælde, hvor der er sket flere særskilte ulykker, som kan vurderes hver for sig. Ankenævnet for Forsikring bør således have disse forskelle for øje, forinden de afviser en psykisk skade alene med den begrundelse, at der er tale om en erhvervs sygdom, som dermed ikke lever op til det forsikringsretlige krav om pludselighed.

Det må konkluderes, at der ikke kan sættes lighedstegn mellem arbejdsskadesbegrebet, herunder særligt ulykkesbegrebet, og det forsikringsretlige ulykkesbegreb. Set ud fra afhandlingens afgrænsede område, vil der, når der ses bort fra muligheden for kumulation, således ikke være nogen fordel for den sikrede i at tegne en privat ulykkesforsikring. Det kan dog ikke afvises, at opblødningen på det forsikringsretlige område vil fortsætte, således at flere psykiske skader med tiden kan anerkendes. Forskellen på de to områder kan dog særligt forsvares ud fra den betragtning, at de to områder hviler på forskellige grundlag, idet dækningen efter ASL er en del af sociallovgivningen, hvorimod den private forsikring hviler på en aftale mellem parterne.

6. Litteraturliste

Teksten markeret med kursiv er den i afhandlingen anvendte forkortelse

6.1. Litteratur

- Andersen og Madsen:* Lennart Lyng Andersen og Palle Bo Madsen: Aftaler og mellemænd, 6. udgave, Forlaget Thomson 2012
- Evald:* Jens Evald: At tænke juridisk, 3. udgave, Nyt Juridisk Forlag 2009
- Evald og Schaumburg-Müller:* Jens Evald og Sten Schaumburg Müller, Retsfilosofi, retsvidenskab og retskildelære, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udgave 2004
- Haug & Schwarz:* Martin Haug & Finn Schwarz: Ansvar for arbejdsskader – det fysiske og psykiske arbejdsmiljø, 2. udgave, Karnov Group, 2012
- Hertz:* Ketilbjørn Hertz: Erstatningsansvar for psykisk skade uden for ulykkestilfælde og fare-situationer (En kommentar til UfR 2012.524 H), Juristen 2012 s. 61
- Isager:* Palle Bo Madsen m.fl.: Formueretlige emner, 7. udgave Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2013

- Jønsson:* Henning Jønsson: Principiel dom om dækning af psykiske følger i henhold til en privat ulykkesforsikring, Erhvervsjuridisk Tidsskrift 2010 s. 255
- Jønsson & Kjærgaard:* Henning Jønsson & Lisbeth Kjærgaard: Dansk Forsikringsret, 9. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2012
- Karnov:* Online udgave, Thomson Reuters forlag
- Kielberg:* Michael Kielberg: Arbejdsskadesikringsloven, 5. kommenterede udgave, Thomson Reuters, 2009
- Kristiansen:* Jens Kristiansen: Grundlæggende arbejdsret, 2. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2009
- Nielsen:* Michael K. Nielsen: Kunsten at definere en ulykke, Forsikring nr. 3 11/2 2002, Dansk Forsikringstidende – Assurandøren
- Notat om udvalgets praksis:* Arbejdsskadestyrelsen 2013: Notat om Erhvervs sygdomsudvalgets praksis på det psykiske arbejdsskadeområde for perioden fra 2005 til 2011
- Notatet kan findes på Arbejdsskadestyrelsens hjemmeside²⁰²
- Nyt fra AK 2012:* Nyt fra Ankestyrelsen nr. 7 oktober 2012.
- Nyt fra AK 2013:* Nyt fra Ankestyrelsen nr. 5 juni 2013
- Oversigt over principafgørelser 2012:* Arbejdsskadestyrelsen 2012: Oversigt over relevante principafgørelser om psykiske skader pr. 6. juni 2012
- Redegørelse til FT:* Udviklingen på erhvervs sygdomsområdet i 2012. Arbejdsskadestyrelsens og Erhvervs sygdomsudvalgets

---

202

<http://www.ask.dk/~media/ASK/pdf/Notater/Notat%20om%20Erhvervs sygdomsudvalgets%20praksis%20på%20det%20psykiske%20arbejdsskadeområde%202005%20til%202011%20pdf.a shx> (31-01-2014)

årsredegørelse til Folketingets
Beskæftigelsesudvalg

Redegørelsen kan findes på
Arbejdsskadestyrelsens hjemmeside²⁰³

Santesson:

Tine Santesson, Færre erstatninger til
psykiske arbejdsskader, Djøfbladet, 7. maj
2013

Sennels:

Carsten Sennels: Den nye ulykkesdefinition,
U. 2008 B. 419

Sørensen I:

Ivan Sørensen: Den private Syge- og
Ulykkesforsikring, 2. omarbejde udgave,
Forlaget Thomson 2004

Sørensen:

Ivan Sørensen: Forsikringsret, 5. udgave,
Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2010

*The relationship between
work-related stressors and the
development of mental disorders
other than post-traumatic
stress disorder:*

Rapporten kan findes på
Arbejdsskadestyrelsens hjemmeside²⁰⁴

U 2004 B s. 28:

Ivan Sørensen: Omfatter den private
ulykkesforsikring psykisk skade? U 2004 B s.
28

U 2011 B s. 225:

Anne- Marie Tegldal, fuldmægtig i
Ankenævnet for Forsikring:
Erhvervsevnetabsforsikringer –
undtagelsesbestemmelser vedrørende
sygdomstilstande uden objektive
sygdomstegn. U 2011 B s. 225

Von Eyben og Isager:

Bo von Eyben og Helle Isager: Lærebog i
erstatningsret, 7. udgave, Jurist- og
Økonomforbundets Forlag 2011

6.2. Retskilder

AFTL:

Aftaleloven, lovbekendtgørelse nr. 781 af 26.
august 1996 (med senere ændringer)

---

²⁰³ <http://www.ask.dk/da/Udgivelser/Redegorelser-til-Folketinget.aspx> (31-01-2014)

²⁰⁴ <http://www.ask.dk/~media/4A37CFA4013E41C4B89F56C2F812D5F0.aspx> (31-01-2014)

<i>ASL:</i>	Arbejdsskadesikringsloven, lovbekendtgørelse nr. 278 af 14. marts 2013 (med sendere ændringer)
<i>Betænkning nr. 1402:</i>	Betænkning om arbejdsskadesikring (skadesbegreberne, administration og styring) nr. 1402/2001
<i>Betænkning nr. 1418:</i>	Betænkning om arbejdsskadesikring (udvidelse af ulykkesbegrebet og mulig finansiering) nr. 1418/2002
<i>FT 2002-03 tillæg A:</i>	Lovforslag nr. L 216. Fremsat 9. april 2003. Forslag til Lov om arbejdsskadesikring. Folketingstidende 2002-03, tillæg A
<i>Tillægsnotat til ulykkesvejledningen:</i>	Arbejdsskadestyrelsen: Psykiske ulykker – tillægsnotat til ulykkesvejledningen Notatet kan findes på Arbejdsskadestyrelsens hjemmeside ²⁰⁵
<i>Ulykkesvejledningen:</i>	Arbejdsskadestyrelsen: Vejledning om anerkendelse af ulykker – skader sket 1. januar 2004 eller senere, 4. udgave. Vejledningen kan findes på Arbejdsskadestyrelsens hjemmeside ²⁰⁶
<i>Vejledning 2000-11-30 nr. 175:</i>	Vejledning 2000-11-30 nr. 75 om anerkendelse af psykiske lidelser

6.3. Øvrige forkortelser

PTSD: Post-traumatic stress disorder

6.4. Domsregister

6.4.1. Ugeskrift for Retsvæsen

U 1964.786 H

U 2003.514 Ø

U 2006.15 V

U 2007.1562 H

U 2009.2022 V

U 2010.1609 H

²⁰⁵ <http://www.ask.dk/da/Temaer/%7E/media/3C93BA3725AC4201B71FCB9F8A6A0BEF.ashx>
(31-01-2014)

²⁰⁶ <http://www.ask.dk/da/Udgivelser/Vejledninger.aspx> (31-01-2014)

U 2011.1083 H
U 2011.1222 V
U 2012.524 H

6.4.2. Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling FED 2012.17 OE

6.4.3. Udtrykte kendelser *BS K-2419/2011*

Utrykt kendelse fra Frederiksberg ret af
31.08.12 (2419/2011)

6.4.4. Afgørelser fra Ankenævnet for Forsikring

AK 58.092 (2003)	AK 70.323 (2007)	AK 78.271 (2011)
AK 59.306 (2003)	AK 70.624 (2007)	AK 78.683 (2011)
AK 60.431 (2003)	AK 71.287 (2007)	AK 78.817 (2011)
AK 60.560 (2003)	AK 72.901 (2008)	AK 78.901 (2011)
AK 63.959 (2005)	AK 73.247 (2008)	AK 79.240 (2011)
AK 65.896 (2005)	AK 74.976 (2009)	AK 79.557 (2012)
AK 65.925 (2005)	AK 75.301 (2009)	AK 80.891 (2012)
AK 65.961 (2005)	AK 75.410 (2009)	AK 82.333 (2012)
AK 66.856 (2006)	AK 75.557 (2010)	AK 82.942 (2013)
AK 67.538 (2006)	AK 76.279 (2010)	AK 83.019 (2012)
AK 67.829 (2006)	AK 76.297 (2010)	AK 83.089 (2013)
AK 68.173 (2006)	AK 77.017 (2010)	AK 83.795 (2013)
AK 68.949 (2006)	AK 77.240 (2010)	AK 84.423 (2013)
AK 69.530 (2007)	AK 77.901 (2011)	
AK 69.611 (2007)	AK 78.263 (2011)	

6.4.5. Afgørelser fra Ankestyrelsen

U-1-92	PA 26-09	PA 104-11
U-17-06	PA 75-09	PA 66-12
U-9-07	PA 125-10	PA 100-12
U-10-07	PA 126-10	PA 6-13
PA 25-09	PA 127-10	

6.4.6. Links

ASK 1

<http://www.ask.dk/Temaer/Psykiske-arbejdsskader/Diagnoserne.aspx>
(31-01-2014)

ASK 2

<http://www.ask.dk/~media/ASK/pdf/Rapporter/REPORT%20DELAYED%20ONSET%20PTSD%2019%206%20pdf.ashx> (31-01-2014)

ASK 3

<http://www.ask.dk/~media/ASK/pdf/Rapporter/REPORT%20DELAYED%20ONSET%20PTSD%2019%206%20pdf.ashx> (31-01-2014)

ASK 4

<http://www.ask.dk/da/Presse-og-nyheder/Nyhedsarkiv/2013/29%20januar%20nyhed%20om%20psyk-notat.aspx> (31-01-2014)

ASK 5

<http://www.ask.dk/Temaer/Psykiske-arbejdsskader/De-psykiske-arbejdsskaders-historie.aspx?p=1> (31-01-2014)